A MARXISTA PÁRT

(Válogatás a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Tudományos Szocializmus Tanszékének 1978. októberi tudományos ülésén felolvasott előadásokból)

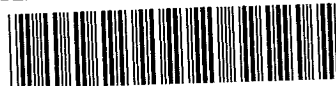
Tudományos szocializmus füzetek

55

OKTATÁSI MINISZTÉRIUM
MARXIZMUS-LENINIZMUS OKTATÁSI FŐOSZTÁLY

1979

ISSN 0324-5683
ISBN 963 673 124 1

Kézirat gyanánt

A kiadásért felelős: Dr. Kahulits László
Szerkesztette: Honfi József

Megrendelve: 1979. junius   Megjelent: 1979. november   Példányszám: 630

Sportpropaganda   TZ-79580

TARTALOM

Előszó

Az e kötetben szereplő tanulmányok-dolgozatok a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 1978 októberében tartott tudományos ülésen hangzottak el és kerültek megvitatásra. A tudományos vitaülést együttműködésük keretében és részeként, két felsőoktatási intézmény, a MKKE Tudományos szocializmus tanszéke és a varsói Közgazdasági Főiskola Politikai tudományok alapjai tanszéke közösen rendezte, szovjet és csehszlovák kollégák részvételével. Megszervezésére és megtartására az MKP megalakulása 60. évfordulójának alkalmából került sor, s témája a marxista párt volt. Közös rendezvényünk, előzetes elképzeléseinknek megfelelően, jó légkörü munkaértekezletként zajlott le a nézetek szabad kifejtésével, nyilt ütköztetésével, s a tapasztalatok cseréjével.

A tanulmányok más-más megközelitésben és kérdések kapcsán, de mind a marxista párttal foglalkoznak. A téma fontossága és eleven időszerüsége a tudomány, az oktatás és a gyakorlati politikai nevelőmunka oldaláról nézve, nem igényel különösebb bizonyitást és méltatást.

Élve a kapott megtisztelő lehetőséggel, örömmel bocsátjuk a szakmai közvélemény nyilvánossága elé első próbálkozásunk kezdeti és szerény eredményeit, kérve és várva ezek megvitatását, további elemzését és formálását. Jelentkezésünkkel bátoritani és ösztönözni is szeretnénk a miénkhez hasonló próbálkozásokra.

Poller Imre
tanszékvezető docens
MKKE Tudományos szocializmus tanszék

Poller Imre: A marxista párt fejlődése a párton belül keletkező ellentmondások feloldása és leküzdése útján

A marxista párt általános politikai tartalmát és strukturális lényegét tekintve nem más, mint a munkásosztály társadalmi gyakorlata és tudományos ideológiája egyesitésének megtestesülése. A politikai szükségszerüség aktiv tudataként vagy a munkásosztály tudatos és szervezett politikai aktivitásaként felfogható marxista pártban a "mozgalom" és az "elmélet" nem egyszerüen mennyiségileg összeadódik, hanem mintegy magasabb szintézist teremtve egy olyan uj és önálló társadalmi-politikai képződménnyé integrálódik, amelyben az alkotóelemek mindegyike is gazdagabb tartalmat és nagyobb hatékonyságot nyer. Egyesitésük bonyolultan összetett és több szintre is tagolódó, szuverén politikai folyamatként valósul meg. E folyamat mindenkor konkrét történelmi formákat ölt és a nemzeti-fejlődésbeli sajátosságokból fakadó specifikumokat is mutat. Mozgását a folytonosság és a változás dialektikája, s ennek nyomán egyszerre nagyfoku állandóság és szüntelen megujulás jellemzi. A marxista párt a tudományosságot és az osztályelkötelezettséget harmonikusan egyesitő, cselekvő politikai megismerés strukturálódása. Mint szervezet - programjával, felépitésével és müködésével - egyre bővülő és mélyülő aktiv politikai egyesülést kinál és valósit meg, törekedve a benne kifejeződő politikai akarat totális és egyetemes érvényesitésére.

A marxista párt teljes tartalmi gazdagságában szemlélve és értelmezve több, mint politikai szervezet, mint meghatározott embercsoport (a párttagság) és bizonyos dologi tényezők összessége. Ez osztályjellegéből, a munkásosztályhoz való kötődéséből adódik. A marxista párt nem az osztálypártok egyike, hanem az egyedülállóan különleges osztálynak, a munkásosztálynak a pártja. A munkásosztály és pártja elválaszthatatlan egymástól. Összekapcsolódásuk politikai tartalmu és természetü. A politikai tagoltság és főleg ennek strukturálódása sohasem automatikus következménye és mechanikus kifejeződése a gazdasági jellegü osztálytagozódásnak. A politika a társadalmi élet viszonylag önálló és autonóm mozgásu területe. A párt ide, a politika tudományába tartozik.

A munkásosztály fejlődése során előbb vagy utóbb, politikai közösségként jelentkezik. A politikai közösséggé formálódás igényét az osztály spontán fejlődése támasztja. A megérlelt igény kielégitése, vagyis a politikai közösség megteremtése és fenntartása viszont már a párt müve, amely kialakitja, majd állandóan fejlesztve terjeszti és biztositja az "egynemüség" és az összetartozás tudatát, a közös politikai cselekvés eszmei ihletőjét és mozgatóját. Ilyen értelemben a marxista párt a munkásosztály értelmiségi elitje. Az osztály nyitottságot és fogékonyságot mutat saját ideológiája iránt, ösztönösen vonzódik hozzá. A politikai közösségként funkcionáló munkásosztály a marxista párt létének alapja, értelme és célja, müködésének forrása, talaja és háttere. A nagy politikai közösség részeként ugyanakkor maga a párt is politikai közösséget alkot, viszonylagos önállósággal, elkülönültséggel és autonóm fejlődéssel.

A marxista párt osztályjellege legátfogóbb tartalmában és általános szociológiai képében, a politikai közösséggé formált vagy formálandó munkásosztály melletti állandó és aktiv elkötelezettségként, a vele való teljes politikai azonosulásként határozható meg. Ez az azonosulás a középpontjában álló osztályérdekek kifejezésén, képviseletén és érvényesitésén kivül magában foglalja a munkásosztály tömegeinek politikai felkészitését és mobilizálását, a velük való politikai kapcsolatok kiépitését és ápolását, a politikai együttmüködés megujitását és fejlesztését. Az osztályjelleg áthatja és orientálja a párt életének és munkájának minden fontosabb mozzanatát.

A marxista párt társadalmi-politikai funkciója a munkásosztály szolgálata; a szocialista forradalom győzelméért vivott harcának, majd a szocialista-kommunista társadalom épitésének irányitása és szervezése. Szükségessége és kulcsfontosságu szerepe olyan axiomatikus elméleti-politikai igazságként regisztrálható, amely már sokszoros gyakorlati bizonyitást nyert a történelemben és amely még inkább igazolódik napjaink politikai valóságában.

x

A marxista dialektika minden fejlődés fő forrását a jelenségek belső sajátjaként és tulajdonságaként értelmezi, s az ellentétek egységében és harcában jelöli meg. A különféle jelenségek belső ellentmondásai fejlődésük tényleges rugói és mozgatói, megoldódásuk pedig a fejlődés általános formája. A természet, a társadalom és az emberi gondolkodás valamennyi létmegnyilvánulása születésének pillanatától változik, megszüntetve-megtartva formálódik. Az ellentmondások léte a fejlődés egyetemes törvényszerüsége. Az ellentmondások lehetnek antagonisztikusak és nem antagonisztikusak, s ez megoldódásukra is rányomja a maga bélyegét. Az ellentmondások vizsgálata a jelenségek és folyamatok önmozgásukban történő vizsgálata, eleven életükben való megismerése.

A fejlődés egyetemes törvényszerüsége nyilvánvalóan a marxista pártnak is törvénye, amely minőségi specifikumának megfelelően ugyancsak belső ellentmondások keletkezése és ezek megoldódása utján fejlődik. Éppen ezért teljes megszünéséig róla sem mondható el semmikor, hogy most már végleges formát öltött, hisz az állandó mozgás-változás szüntelenül uj helyzeteket, következményeket és feladatokat is teremt.

A marxista párt belső ellentmondásai mindenekelőtt különböző szintüek és sulyuak. A csak logikailag elkülönithető és önállósitható szinteket illetően az alábbi háromra lehet utalni:

a/ A munkásosztály mozgalma-gyakorlata komplex társadalmi kötődésében és konkrét történelmi viszonyainak teljességében,
b/ a munkásosztály mozgalma-gyakorlata önfejlődésében,
c/ a marxista párt mint a munkásosztály politikai szervezete.

A marxista pártot eltéphetetlen szálak füzik a munkásosztály mindenkori társadalmi gyakorlatához. A munkásmozgalom megteremtője és fejlődésének legfőbb ösztönzője a társadalmi-politikai fejlődés objektiv menete, a szükségszerüen kialakult kapitalista társadalom ellentmondásrendszere. A munkásmozgalom végső fokon nem más, mint a kapitalizmus alapvető ellentmondásának sajátos társadalmi-politikai megnyilvánulása, a munkásosztály és a burzsoázia kibékithetetlen osztályellentétének legfontosabb gyakorlati kifejeződése.

Az ellentétek egysége és harca a munkásmozgalom önfejlődésének is törvénye, amely a munkásmozgalmon belül az igaz és a nem igaz nézetek s eszmék, a helyes és a helytelen politikai irányzatok s törekvések meglétében és harcában ölt testet. E törvény két ellentétes, történelmileg változó és mindig konkrét tartalommal jelentkező oldalát általánositott formában, a forradalmiság és az opportunizmus kategóriák tükrözik.

A forradalmiság koncentrált megtestesitője és hordozója a marxista párt. Ebben a legnyilvánvalóbb viszonylatában a marxista párt a harmadik szintjére korlátozódó szükebb tartalmában realizálódik, s mint a munkásosztály nagy politikai közösségének részét képező kisebb politikai közösség, mint a munkásosztály politikai szervezete funkcionál. A marxista pártnak ezen a szintjén és ilyen sullyal jelentkező belső ellentmondásai a párton belüli ellentmondások. A további fejtegetések kizárólag ezeknek a párton belüli ellentmondásoknak a vizsgálatára és vázlatos körvonalazására szoritkoznak, eltekintve a marxista pártnak a másik két szintjén keletkező és ható belső ellentmondásaitól.

x

A politikai jelenségek és folyamatok ellentmondásainak vizsgálata szembeötlően mellőzött és elhanyagolt a marxista politikai irodalomban. Még hatványozottabban áll ez a politikai szervezetekre, mindenekelőtt pedig a marxista pártra. Ezt a joggal kifogásolható és elmarasztalható helyzetet sok minden ha nem is menti, de magyarázza. Ennek kissé közelebbi érzékeltetését már néhány találomra kiragadott összefüggésre történő utalás is megfelelően szolgálhatja:

a/ A politika lételeme a társadalom megosztottsága, az osztályjellegü társadalmi tagozódás. A politikában társadalmi ellentétek, lényeges és jelentős különbségek tükröződnek. De az ellentmondásokban élő és mozgó politika valóságos természetéhez hozzátartoznak az olyan jellegzetességek is, mint az offenziv beállitottságu szándékolás és agitálás, az önigazolás kifejlett készsége, a vonzó perspektivák nyujtása, az előnyök egyoldalu tálalása és a kedvező látszatok fenntartása, az elért poziciók biztositására és továbbiak megszerzésére irányuló határozott törekvések stb. A politikának ezek a markáns vonásai valamennyi gyakorlati megnyilvánulásánál előtérbe kerülnek és ezzel mintegy akaratlanul is elfedik a politika mélyebb régióiban végbemenő történéseket, igy egyebek mellett a mindig meghatározó jelentőségü belső ellentmondások keletkezésének és megoldódásának a folyamatát is.

b/ A marxista párt egyik minőségi jellegü komplex létmegnyilvánulása a pártegységben összegeződik. A pártegység a tudományosan megalapozott cselekvő politikai megismerés egységes és részekre nem bontható folyamatának érvényesülése, a maga folytonosságában és megujulásában. E folyamaton belül logikailag megkülönböztethető és ilyen aspektusban önálló tartalommal is vázolható az eszmei, a politikai és a szervezeti egység. A pártegység egyszerre cél és követelmény, előfeltétel és biztositék. Közvetlenül nem, vagy csak hozzávetőlegesen mérhető. Megléte és hatása főleg közvetve és utólag, döntően a párt eredményes munkájában mutatkozik meg. A pártegység a marxista párt politikai hatékonyságának egyik legfőbb közvetlen forrása. A marxista párt nem utolsósorban éppen egysége miatt és folytán képes betölteni vezető szerepét és megfelelni azoknak a feladatoknak, amelyek társadalmi-politikai funkciójából adódnak. A pártegység jelentőségével és szerepével összhangban, a marxista párt állandó központi feladata a pártegység kialakitása és megujitása, erősitése és fejlesztése. E központi feladat sikeres teljesitésének ismétlődő nyugtázása és folyamatos politikai deklarálása mellett szinte mindig homályban marad és háttérbe szorul a tényleges megoldás, vagyis az, hogy a pártegység biztositása a párton belül keletkező ellentmondások feloldása és leküzdése utján megy végbe.

c/ A politikának a szó igazi értelmében csak egyetlen tudománya van, a politika marxista tudománya. Ez a jogos és indokolt elméleti megállapitás azonban semmiképpen sem jelentheti a politika valamennyi korábbi és minden más tudományos igényü magyarázatának automatikus megkérdőjelezését és elvetését, vagy akár csak lebecsülését se. De egy egészen más összefüggésben ez az elméleti megállapitás ugy sem értelmezhető és állitható be, mintha a bonyolult politikai valóság és mozgásának minden fontosabb kérdése a marxizmusban már feltárást és tudományos kidolgozást nyert volna, mintha ennek a tudománynak ma már legfőképpen csak a politikai valóság és tudományos megismerésének további fejlődésével kapcsolatban lennének feladatai. A valóságos helyzet az, hogy a politika marxista-leninista elméletének is bőven vannak még fehér foltjai, kidolgozatlan vagy kevésbé kidolgozott részterületei. Ebben a vonatkozásban, bár dramatizált formában és bizonyos tulzásoktól sem mentesen, de sok igazságot tartalmaznak L. Althusser következő sorai: "Ami magát a tőkés termelési módot illeti, ha rendelkezünk is egy impozáns fogalmi rendszerrel ahhoz, hogy elgondolhassuk gazdasági szintjének realitását ("A tőke"), nem rendelkezünk ehhez fogható elmélettel a termelési mód politikai és ideológiai szintjének elgondolásához. Ami a politikai szintet illeti, kétségtelenül rendelkezünk az államra, az osztályharcra vonatkozó általános tételekkel, ezek felülmulhatatlan kifejtésével egyes történelmi vagy politikai müvek konkrét elemzéseiben, valamint az osztályharcok tapasztalatának kincsestárával (lásd pl. Lenin valamennyi szövegét és beszédét). De a szó szigoru értelmében nincs szabatos és kifejtett elméletünk sem a társadalmi osztályok természetéről, sem az államról, az államhata-

lomról, az'államapparátusról, a bürokráciáról, sem a tőkés állam vagy a szocialista állam különböző formáiról, sem pedig a politikai pártok természetéről, az osztályok szövetségeiről, a hatalmon lévők tömörüléséről, sem valamely osztály és ennek képviselői közötti lenini megkülönböztetésről stb." (L. Althusser: Marx - az elmélet forradalma. Budapest, 1969. 295. old.)

d/ A személyi kultusz időszakának dogmatikus gondolkodása a marxista pártot lényegében kizárta a tudományos vizsgálódás köréből. A pártról főleg csak lirai hangvételben és méltatóan illett szólni. Valóságos képét egy erősen idealizált és misztikumba hajló képpel helyettesitették. Jellemző volt az illuziókat keltő féligazságok hirdetése és az üres frázisok hangoztatása. Mindez meghonosodott a dolgozó tömegek széles köreiben és mélyen beivódott tudatukba, hisz a párt vezetésével főleg korábban, de a személyi kultusz éveiben is történelmi jelentőségü vivmányok születtek. A személyi kultusz korszaka hosszu időre megszakitotta a marxista párt tudományos vizsgálatának azt a folyamatát, amely a klasszikusok utmutatásain kivül amugy sem nagyon büszkélkedhetett jelentősebb előzményekkel és hagyományokkal. A mulasztás nem hozható be máról holnapra. Pedig sok minden sürgeti pótlását és ezen tul is az erőfeszitések fokozását. Ennek bizonyságaként és néhány példával történő illusztrálásaként elegendő megemliteni az alábbiakat:

a/ A marxista pártot illetően néha még ma is kisértenek és hatnak a személyi kultusz rossz beidegződései.

b/ Évek óta folyik és egyre hevesebbé válik a különféle burzsoá és revizionista irányzatok együttes és összehangolt támadása a marxista pártok ellen, a legképtelenebb torzitásokkal és hamisitásokkal tarkitott rágalmak özönét zuditva rájuk.

c/ A tudományos munka kezdetleges eredményeivel még mindig messze elmarad a már huzamosabb ideje kinálkozó kedvezőbb lehetőségektől, különösen pedig a marxista pártok eleven gyakorlata támasztotta igényektől és követelményektől.

x

A párton belüli ellentmondások számbavételének és áttekintésének mintegy bevezetőjeként, az esetleges félreértések elkerülése végett szükséges előrebocsájtani három általánosabb megjegyzést, kissé részletesebben is kifejtve és magyarázva ezeket:

a/ A párton belüli ellentmondások a különféle okok sokaságára vezethetők vissza. Ezek eredetük és természetük szerint két nagy csoportra oszthatók: ismeretelméleti és társadalmi okokra. A valóságban elhatárolódásuk kivételes ritkaság. Szinte mindig együtt, egymással összefonódva és kölcsönhatásban szerepelnek. Megkülönböztetésük mégis fontos és szükséges. Elméletileg nézve és megitélve ugyanis, az ismeretelméleti okoknak talán valamivel nagyobb és hosszabb perspektivája van, mint a társadalmi okoknak. Amig a párt létezik, addig a tudományos felismerésekért meg kell küzdenie, még akkor is, ha ez a megküzdés egyre előnyösebb körülmények és adottságok mellett folyhat. Feltételezhető és remélhető viszont, hogy a fejlődés előrehaladásával a társadalmi környezet egyre kevesebb politikai és egyre több olyan nem politikai jellegü ellentmondást szül, amelyek feloldása fokozatosan elvezethet egészen a párt megszünéséhez. Egy másik viszonylatban az is kimutatható, hogy az ismeretelméleti okok jóval közvetlenebb és teremtőbb kontaktusban vannak a párton belüli ellentmondásokkal, mint a marxista párt egyéb belső ellentmondásaival. Mindez azt is lehetővé teszi és sugallja is, hogy a párton belüli ellentmondások vizsgálatánál az ismeretelméleti vonatkozások fokozottabb figyelemben részesüljenek és tágabb teret kapjanak. Egy ilyen eljárás érvényesitése ugyanakkor a legcsekélyebb mértékben sem csökkentheti az eleven társadalmi környezet hatását tükröző és közvetitő társadalmi okok valóságos szerepét és jelentőségét. A társadalmi okok a marxista pártok jelenlegi fejlődési stádiumában és még sokáig, a párton belüli ellentmondásokat illetően is sokkal nagyobb és meghatározóbb szerepet játszanak, mint az ismeretelméleti okok. Sulyukat és aktivitásukat még inkább növeli az a körülmény, hogy amig politika létezik, addig ez a megismerést is áthatja és befolyásolja, méghozzá mind az indíték, mind pedig az eredmény oldalán. A társadalmi okok vissza-

fogottabb és óvatosabb felvetésére nem lebecsülésük, hanem tanulmányozásuk nehézsége késztet. A párton belüli ellentmondásokkal összefüggésben nem könnyü vizsgálni, értelmezni és megmagyarázni azokat a társadalmi okokat, amelyeknek gyökerei legtöbbször nem is a párton belül fogannak és erednek, hanem a párton kivülre és tulra nyulnak vissza.

b/ A valóság jelenségei és folyamatai konkrét történelmi meghatározottságukban léteznek. Ennek megfelelően empirikus és individuális teljességükben való megismerésük és adekvát tükrözésük is csak történelmileg konkrét lehet. Az igazság mindig konkrét. Mindez a párton belüli ellentmondásokra és megismerésükre is áll. A történelmi konkrétság elengedhetetlen követelményének kiemelése elsősorban azért szükséges, mert az alábbi fejtegetések a párton belüli ellentmondásokon nem konkrét történelmi formájukban és egyenként, hanem ezeket operátorszerüen modellezve szemlélik és kezelik. Mint minden modell, igy a párton belüli ellentmondások modelljei sem mentesek a valóság bizonyos leegyszerüsitésétől és csorbitásától, még akkor sem, ha ez kifejezetten a lényegre való koncentrálás, a mélyebb és az általánosabb igazság megragadása és megmutatása érdekében történik. A párton belüli ellentmondások modelljei valóságos lényegüknek kifejeződései, az igazság tükröződései. Az igazság ismeretének igaz volta a tényleges elemzés során jól érzékelhető és könnyen belátható. Ismételten szükséges azonban kinyilvánitani, hogy a párton belüli ellentmondások modellekként történő tanulmányozása értékes és a politikai gyakorlatban is jól hasznositható tudományos eredményeivel együtt, sohasem helyettesitheti és semmikor sem teheti feleslegessé a párton belüli ellentmondások és ezek megoldódásának konkrét történelmi vizsgálatát, elemzését és megitélését.

c/ A párton belüli ellentmondások a nem antagonisztikus ellentmondások fajtájához tartoznak. Megoldódásuk fokozatosan, s mindenkor csak az erre irányuló tudatos tevékenység eredményeként valósul meg. Ez utóbbi körülmény és jellegzetesség miatt, velük kapcsolatban nem is annyira megoldódásukról, mint inkább feloldásukról és leküzdésükről beszélhetünk.

x

A párton belüli ellentmondások főbb fokozatai hierarchikus sorrendjükben, az alábbiakban jelölhetők meg.

1. A véleménykülönbségek.
2. A vezetők és a vezetettek közötti ellentmondások.
3. A hibák.
4. Az elhajlások.

1.

A párton belüli ellentmondások első és legenyhébb fokozatát a véleménykülönbségek jelentik. Keletkezésük és meglétük elkerülhetetlen. Szinte magától értetődően a párttagság létéből adódnak, méghozzá két vonatkozásban is:

a/ Az azonos eszméket valló és egységesen cselekvő párttagok is különböznek egymástól. A mutatkozó különbségek skálája széles és szerteágazó, igy többek között különbözhetnek egymástól a munkamegosztásban elfoglalt helyüket, jövedelmi viszonyaikat, életkörülményeiket, származásukat, korukat, nemüket, müveltségüket, tapasztalataikat, személyiségjegyeiket stb. tekintve.

b/ A párttagság nincs izoláltan elkülönitve a pártonkivüliek tömegétől; nem független a társadalmi környezetből, a társadalom különböző csoportjaitól érkező hatásoktól.

A párttagok különbségei és az őket ért különféle hatások eltérő nézőpontokban és megítélésekben, változatos véleménykülönbségekben összegeződnek. Realitásukkal maga a párt is számol. A pártegység különben szigoru követelménye egyáltalán nem tételezi fel a teljes nézetazonosságot minden kérdésben, s főleg nem a részkérdésekben. De akár fontosabb kérdésekben is lehet különvéleménye a párttagnak és joga is van ennek fenntartásához mindaddig, amig ezzel nem akadályozza a párt munkájának politikai hatékonyságát.

A véleménykülönbségek hasznos és konstruktiv hozzájárulást jelenthetnek a helyes álláspont megtalálásához, kidolgozásához és megindokolásához. Uj kérdések felmerülése esetén megválaszolásukat illetően nincs más ut, mint a lehetséges és kinálkozó alternativák összevetése a helyesnek és legmegfelelőbbnek tünő kiválasztása céljából.

A véleménykülönbségek lehetővé és szükségessé is teszik a nézetek szabad cseréjét és ütköztetését. A pártban biztositottak ehhez a megfelelő fórumok. Az alkotó viták folyamatában azután kikovácsolódik a közös álláspont, s megvalósul az egység a sokféleségben.

A véleménykülönbségek meglétével és politikai funkcionálásukkal kapcsolatban általánosnak mondható követelmény, hogy a párttagok körében és részéről az összetartozás tudata és a közös álláspont mindig erősebb és fontosabb legyen, mint amiben különböznek. Hasonlóképpen fontos még megegyezési készségük, egymás iránti lojalitásuk és toleranciájuk.

2.

A párt hierarchikusan tagolt politikai szervezet, amely a különböző szinteken megválasztott vezetőségek irányitásával müködik. Ezen az önkéntességen alapuló, eszmeileg, politikailag és szervezetileg homogén közösségen belül is fennáll a vezetők és a vezetettek elkülönülésének lehetősége, s ez a lehetőség sokféle formában és módon valósággá is válik. A párton belüli ellentmondások következő fokozataként a vezetők és a vezetettek között keletkező és mutatkozó ellentmondások jelölhetők meg. Ezek az ellentmondások többségükben a vezetők munkájával, hozzáértésével és személyiségével hozhatók összefüggésbe, de a párttagság magatartásából vagy akár a vezetés menetéből-mechanizmusából is adódhatnak.

A párttagság munkája és engedelmessége nem automatikus, igényli és feltételezi a kitüzött célok szükségességének és észszerüségének meggyőző bizonyitását. Éppen ebben rejlik a pártvezetés lényege és semmivel sem helyettesithető aktiv szerepe. A vezetés felkelti és különböző impulzusokkal igyekszik ébren tartani a tagság érdeklődését, s szüntelenül jobb, logikusabb és erőteljesebb eszmei-politikai intuiciók adására törekedve, meghatározó módon ösztönzi és befolyásolja tevékenységét és magatartását. A vezetés milyensége a párt eredményességének lényegi összetevője. Sulya és jelentősége nehezen értékelhető tul. A. Gramsci "Az uj fejedelem" c. munkájában tág teret szentelve, nagy figyelmet fordit a pártvezetés nélkülözhetetlenségének és fontosságának kifejtésére és megindoklására. Mondanivalóját és ennek fő konzekvenciáját egy katonai hasonlattal illusztrálja, amelynek lényege röviden a következő: Egy meglévő vezérkar szinte mindig hozhat létre hadsereget és sikeresen vivhatja meg vele a csatát, de egy hadsereg nem, vagy csak igen nehezen és hosszadalmasan képes megteremteni a saját vezérkarát, amely nélkül tehetetlen és magára hagyott.

A pártvezetés kezdeményezéseiben és döntéseiben kizárólag az elvont racionalitást követve, figyelmen kivül hagyhatja a párttagság felkészültségét és politikai hajlandóságát. De ennek forditottja is lehetséges. A vezetés döntései a legkülönbözőbb tartalmi fogyatékosságok miatt vagy akár csak késedelmeskedésük következtében, el is maradhatnak a tagság jogosan támasztott igényeitől. Előfordulhat, hogy a helyes és kiegyensulyozott vezetést a tagság valamilyen hirtelen támadt zavara teszi hatástalanná. Hosszasan lehetne sorolni azokat a különféle lehetséges variációkat, vagy akár csak gyakrabban előforduló eseteket is, amelyek ilyen vagy olyan mértékben és formában feszültségeket és konfliktusokat teremthetnek a vezetők és a vezetettek között. A. Gramsci már emlitett müvében, a vezetők és a vezetettek közötti harmonikus és diszharmonikus kapcsolatok ellentétes hatását általánosságban, ugyancsak egy katonai példával szemlélteti: Egy katonai osztag éhezve is zugolódás nélkül türte egész napi menázsiájának elmaradását, mert látta és belátta az okokat, a támadt külső nehézséget. Ugyanez az osztag egy másik alkalommal egyetlen étkezés elmaradása miatt fellázadt, amikor ezt hanyagság, bürokratikus mulasztás idézte elő.

A párt müködésének és irányitásának szervezeti alapelve a demokratikus centralizmus. Terminológiai megjelölése tényleges tartalmával összhangban, elsődlegesen és alapvetően is a demokratizmus és a centralizmus differenciálatlan összetartozását, szerves és megbonthatatlan egységét fejezi ki, s csak ezt követően és csak másodlagosan jelzi ezen az egységen belül az azonos és oszthatatlan alapelv két különböző oldalát. A demokratikus centralizmus nem a demokratizmus és a centralizmus mechanikus összeadódása, hanem ezeknek magasabb szintézisü egybeforrottsága, egy teljesen uj minőséggé és önálló lényeggé történő összeötvöződése. A valóságban szétválaszthatatlanul összekapcsolódó és csak logikailag megkülönböztethető és elkülönithető két oldal közül a demokratizmus a tudatosságot és a jogokat, a centralizmus az akarati egyöntetüséget hordozó és biztositó fegyelem igényét és a kötelességeket tükrözi. De éppen ezért és ennek következtében sorrendjük is fontos és nem forditható meg, vagyis a demokratikus centralizmus nem értelmezhető és érvényesithető centrális demokratizmusként. A demokratikus centralizmus általános érvényü szabályai közül az egyik, a többségi elvet rögziti és ennek alkalmazását irja elő. E szabály valóságos és eredendő ellentmondásosságát, már az alábbi két összefüggés regisztrálása is nyilvánvalóvá teszi:

a/ Elméleti megközelitésben és értékelésben a többségi elv nem az igazság elve.

b/ A mindennél fontosabb politikai gyakorlat oldaláról nézve és megitélve viszont, a többségi elv alkalmazásánál nincs jobb és optimálisabb eljárás az igazság feltárására és megvalósulásának elősegitésére. A demokratikus centralizmus alapelvének ez a futólagos és utalásszerü érintése sok tekintetben már azt is megfelelően demonstrálja és igy beláthatóvá is teheti, hogy bonyolultsága és ellentmondásossága révén, pusztán a vezetés menete-mechanizmusa is előidézhet feszültségeket a vezetők és a vezetettek között.

3.

A párton belüli ellentmondások következő fokozatát a hibák testesitik meg. Keletkezésük és meglétük ugyancsak természetes és elkerülhetetlen. Létjogosultságuk már tisztán ismeretelméleti vonatkozásban is jól bizonyitható. Részben az ismeretelméleti oldalra szoritkozás egyoldaluságának bevallásaként, főleg pedig az igazság és a történelmi hüség kedvéért szükséges előrebocsájtani és egyértelmüen rögziteni, hogy jelenleg és még sokáig a marxista pártokban keletkező és mutatkozó hibák többségükben nem ismeretelméleti eredetüek, hanem az eleven társadalmi-politikai környezet negativ hatásainak a következményei és a párton belüli tükröződései.

Kizárólag az előnyben részesitett ismeretelméleti oldalra vonatkozó érvénnyel mindenekelőtt megállapitható, hogy tudományos értelmezésben a hibák nem a köztudatban forgó és a mindennapi szóhasználatban gyakran emlegetett tudatlansággal, hozzá nem értéssel, tapasztalatlansággal, nem akarással, mulasztással, hanyagsággal stb. hozhatók összefüggésbe. Persze ezekből is adódhatnak és adódnak is. Ismeretelméleti aspektusban politikai hibáról akkor beszélhetünk, amikor a párttag vagy akár a párt mindent megtesz annak érdekében, és minden szükségessel rendelkezik is ahhoz, hogy a politikai

valóságot olyannak lássa és fogja fel, mint amilyen, s ez mégsem következik be. Az eltérést, vagyis a hibát a visszatükröződés eredendő korlátozottsága, a megismerés viszonylagossága szüli.

A megismerés igen bonyolult és roppant ellentmondásos folyamat. Ha lehet, a politikai megismerés még inkább az. Ez utóbbi érzékeltetésére és illusztrálására, a lehetséges sokféle buktató közül elegendő emlékeztetni néhányra:

a/ A megismerés viszonylagossága mellett nem kis mértékben a politikai valóság természetéből is adódik, hogy még a leggondosabban előkészitett és legracionálisabbaknak tünő politikai döntések is mindig járhatnak nem várt, vagy egyenesen nem is kivánt következményekkel. A politikában legtöbbször inkább csak hozzávetőlegesen lehet tisztában lenni a mozgásba hozott erők valóságos ténykedéseivel és főleg ezek komplex hatásával.

b/ A politikában eléggé általános a fáziskülönbség a gyakorlat és megismerése között; a megismerés elmaradása és késlekedése. A másik oldalon viszont éppen ez az elmaradás a politikai megismerés legfőbb hajtóereje és mozgatója.

c/ Kivételes esetekben a politikai megismerés politikai tudatként meg is előzheti a valóságot. Ez korántsem csak irreálisan eltulzott politikai elhatározásokban és döntésekben nyilvánulhat meg. Előfordulhat, hogy a megismerés oldaláról világosan látják és pontosan tudják is, hogy mit és hogyan kellene tenni, de az adott feladat megvalósitására hivatott erők politikai fejletlenségük vagy egyéb okok miatt, ezt nem képesek vagy nem akarják megtenni.

d/ A politikában nagy a véletlenek szerepe, s ez vizsgálatára és az ennek során alkalmazható módszerekre és eszközökre is kihatással van. Ennek is betudható, hogy a politikai kategóriák minden más kategóriánál elnagyoltabban és kevésbé pontosan tükrözik a valóságot.

e/ A politikai valóság és a politikai megismerés eleven kölcsönhatásának dinamikáját bonyolult társadalmi közegben végbemenő és kellően még fel nem deritett akarati emberi tevékenységek; osztályok, osztályrétegek, csoportok, politikai szervezetek harca, rivalizálása és együttmüködése hordozzák és közvetitik.

A politikai hibák rendszerint nem azonnal, hanem bizonyos késéssel, s elsősorban a gyakorlati oldalon jelentkeznek. A párt tisztában van a hibák természetével és már ezzel is, majd az elkövetett hibák okainak gondos elemzésével és főleg gyors kijavitásukkal tudja minimálisra csökkenteni a meg nem akadályozható hibák negativ következményeit. A párt jelentős tudományos erőket mobilizálva, folyamatosan fáradozik és megküzd a politikai felismerésekért, mindig készen az esetleges tévedések korrigálására és álláspontjának továbbfejlesztésére. A párt csak szoros kapcsolatban a tudománnyal és összeforrva a munkásosztállyal, a dolgozó tömegekkel tesz szert arra a képességre, hogy az alapvető politikai viszonylatokban optimálisan megközelitse a törvényszerüségek felismerését és levonja belőlük a szükséges gyakorlati konzekvenciákat. A hangsuly mindig a politikai igazságon van és nem azon a presztizsen, hogy ezt ki és mikor ismerte fel és fogalmazta meg először.

4.

A párton belüli ellentmondások legmagasabb fokozataként az elhajlások jelölhetők meg. Az elhajlás a marxizmus-leninizmus eszméitől és a forradalmi politikai irányvonaltól eltérő, olyan kialakulóban lévő kiforratlan irányzat, amely még könnyen visszatérhet az igazsághoz és a helyes utra. Szociológiai képében leginkább a közös vagy hasonló tendenciát mutató hibák ismétlődéseként és szaporodásaként, ezek védelmezéseként és megindoklásaként jellemezhető.

Az elhajlás már nem a megismeréssel, hanem a megismerővel (a visszatükrözővel) kapcsolatos; döntően a megismerő nézeteinek, esetleg egész szemléletének torzulásaiból

adódik. E torzulásoknak áttekinthetetlenül sokféle konkrét forrása és oka lehet. A fő és meghatározó szerepet minden elhajlás esetében és mindenkor, az eleven társadalmi-politikai környezet negativ hatásai játsszák. A főszerepet játszó társadalmi okok mellett és ezekkel összefonódva, az egyszerre ismeretelméleti és politikai aspektusu szubjektivizmus is aktiv forrásként szolgál, méghozzá legtöbbször két ellentétes végletü válfajában, az objektivista empirizmus és a dogmatikus doktrinerség formájában.

Az elhajlások megtett utjuk és ehhez kapcsolódó formájuk alapján, jobb- és baloldali elhajlásként különböztethetők meg. Megkülönböztetésük illusztrálására szolgáljon az alábbi konkrét történelmi példa: Az 1950-es évek elején hazánkban a társadalmi-politikai fejlődés menete a szövetségi politikában az un. lenini "hármas jelszóban" foglaltak érvényesitését igényelte; a szegényparasztságra való szilárd támaszkodást, a középparasztsággal kötött tartós szövetséget és a kulákság elleni harcot. A helyes politikai irányvonal jobboldali eltorzitói az osztályellenség kulákságot is középparasztságnak tüntették fel, mig baloldali eltorzitói éppen forditva, a szövetséges középparasztságot is osztályellenségnek állitották be.

Elméleti megközelitésben és értékelésben a jobb- és a baloldali elhajlás teljesen azonos politikai jelenségként értelmezhető és itélhető meg, s minden differenciálás és más megszoritás nélkül egyformán károsnak marasztalható el. A jobb- és a baloldali elhajlás ugyanabból a forrásból fakad és azonos eredményre vezet. Az egyik táplálja és erősiti a másikat, s kölcsönösen át is csaphatnak egymásba. Mindebből logikusan következik a kétfrontos harc elvi követelménye és politikai érvényesitésének gyakorlati szükségessége. A két elhajlás megkülönböztetése azon a másodlagos, de valóságos különbségükön alapul, hogy egyazon forrásból kiindulva más-más uton jutnak ugyanarra az eredményre. A különbségük tehát a megtett utra és az ehhez kapcsolódó formára korlátozódik, s ennek figyelembevétele főleg módszertanilag segithető elő jobb megismerésüket és hatékonyabb leküzdésüket. A politikai gyakorlatban használatos fő veszély fogalma sohasem az elhajlások érdemi megitélését rögziti, hanem a mutatkozó elhajlásoknak a történelmileg konkrét politikai valósággal való viszonyát és kapcsolatát fejezi ki.

x

A párton belüli ellentmondások feloldása és leküzdése fokozatosan, az erre irányuló tudatos és sokrétüen strukturált politikai tevékenység eredményeként megy végbe. Fő módszerei és eszközei a meggyőzés, a vita, a nevelés, a kritika és az önkritika alkalmazása.

A párton belüli ellentmondások feloldásában és leküzdésében különösen nagy és aktiv szerepe van a vitáknak. A párton belüli viták néhány specifikus jellegzetességgel is birnak és ezek röviden a következőkben foglalhatók össze: A viták meghatározott fórumokon és bizonyos szabályok-normák betartásával folynak. A vitákban az eszmei-politikai tévedésekkel mindig eszmei-politikai igazságokat, konstruktiv álláspontokat és megitéléseket állitanak szembe. A vita nem legyőzi és eltaszitja a vitapartnert, az ellenfelet, hanem meggyőzi, befogadja és összeforr vele az igazságban. A vitázók ráébresztik és rávezetik egymást a helyes álláspontra és önzetlenül átadják egymásnak tapasztalataikat. A viták eredményességének és hatékonyságának elengedhetetlen előfeltétele és egyben állandó követelménye, hogy a párttagság szüntelenül gyarapitsa ismereteit, növelje általános és politikai müveltségét, s tudatosan fejlessze vitakészségét.

A párton belüli ellentmondások fel nem ismerése és időben történő feloldásuknak elmulasztása vagy elhanyagolása komoly veszélyeket rejt magában, s a legkülönfélébb politikai nehézségeket és problémákat támaszthatja a párt életében és munkájában. Még hatványozottabban vonatkozik ez a párton belüli ellentmondások legmagasabb fokozatára, az elhajlásokra. Az akuttá váló elhajlások előbb vagy utóbb, a marxista párt társadalmi-politikai minőségén és szervezeti keretein tullépő opportunizmusba torkollnak.

Tadeusz Stepien: A párt vezető szerepének néhány kérdése a fejlett szocialista társadalom építése során

A munkásosztály marxista-leninista pártja vezető szerepe elengedhetetlen a szocialista rendszerre jellemző alapvető politikai és társadalmi folyamatok lejátszódásában. A párt nagy mértékben befolyásolja a társadalmi struktura változásait, valamint a szocialista társadalom politikai és társadalmi erőviszonyainak alakulását.

A szocialista rendszer, helyesebben mondva e rendszerben létrejött társadalmi változások felszámolták az alapvető, antagonisztikus ellentétes osztályérdekeken alapuló osztályellentéteket. A kizsákmányoló rendszer felszámolása, a kizsákmányoló osztályok megszüntetése és a hatalomban a munkásosztállyal, azaz a dolgozók osztályával való felváltásuk alkották e társadalmi változások fordulópontjait. E változások következtében a társadalmi ellentétek nem szüntek meg teljes mértékben, és a továbbiakban is szükség van a párt vezető szerepére. A párt fő feladatának tekinti a dolgozók érdekeinek a képviseletét, amikoris természetesen nem az egyéni érdekek érvényesitéséért küzd, hanem a társadalom olyan fejlettségi szintje eléréséért, amelyben az egyéni érdekek kielégitése teljes összhangban lesz a társadalmi érdekkel.

A cél megvalósitása rendkivül nehéz feladat és általános, feltétlenül integrált társadalmi erőfeszitést kiván az állami-igazgatási, a társadalmi és a pártszervek határozatai alapján. Ez egyik oldalról állandó gondoskodást jelent az egyéni törekvések és ambiciók megvalósitásáról. A másik oldalról pedig ezeknek az ambicióknak olyan irányba történő terelését tételezi fel, hogy azok realizálása is elősegitse a szocialista rendszer alapvető eredményei megerősitését és összhangban álljanak a távlati feladatok végrehajtásával, noha tullépnek a jelenlegi nemzedék haszonérzetein.

A szocializmus, mint politikai rendszer természeténél fogva messzemenően centralizált hatalom. A centralizációt a munkásosztály hatalma megerősitésének szükségessége, valamint a gazdaság, a kultura, a társadalmi gyakorlat és az oktatás területén a centralizált tervezés megvalósitása teszi szükségessé. A párt vezető szerepének és müködésének a helyes értelmezése elősegitheti az uj, szocialista társadalom épitésének sikeres megvalósitását. A mai társadalmi és gazdasági folyamatok irányitásának a feladata a társadalmi élet legtöbb területén sikeresen valósul meg, de szükség van, hogy a multbéli tapasztalatok helyes analizise, értékelése és a jelen alapos figyelemmel kisérése mellett a jövőre vonatkozó pontos prognózissal rendelkezzünk. A feladatok sikeres megoldása csak egy okos és az ügynek elkötelezett politikai kollektivában lehetséges.

A párt Szervezeti Szabályzatában is szereplő és a párt vezető szerepéről szóló feladatokat nagyon általánositva a következő módon lehetne összefoglalni:

1. A társadalmi és gazdasági fejlődés céljainak a meghatározása.
2. A célok megvalósitásához megfelelő feltételek biztositása.
3. A realizálás ellenőrzése.
4. A társadalmi integrációs folyamatok fokozása.
5. A társadalmi öntudat fejlődésének az irányitása, alakitása.

A fent emlitett alapvető feladatok helyes értelmezése megkönnyiti egyben a párt vezető szerepének megértését is.

1. *A célok meghatározásánál feladat:*

az egyéni célok, pontosabban mondva az emberek egyéni céljai és a társadalmi célok közötti helyes arány bemérése, meghatározása. A társadalom számára megszabott céloknak bizonyos feltételeknek kell eleget tenniük, ha azt akarjuk, hogy azok eredményesek legyenek. Igy e célokat a lehetőségekhez mérten pontosan kell meghatározni mind a tartalmat, a megvalósitási módszereket és az eszközöket, mind az időtartamot illetően. Ezek mint determinánsok jelentős szerepet játszanak a társadalmi és gazdasági célok meghatározásánál. A megértetésüktől függ viszont, hogy a különböző társadalmi rétegek mennyire teszik magukévá és mennyire aktivizálják magukat a célok realizálásában. Ehhez nemcsak információs csatornák megteremtésére van szükség, de megfelelő módszerekre is a dolgok megvilágitásához stb.

A társadalom elé kitüzött célok lényeges mértékben jellemzik az adott társadalmi rendszer alapelveit.

A Lengyel Népköztársaság harmincéves fennállása folyamán a társadalmi és gazdasági célok meghatározásáról szólva leegyszerüsitve azt lehet mondani, hogy a fejlődés többek között - a gazdasági és társadalmi fejlődés céljainak egyre szorosabbra fonódásában jutott kifejezésre. A LEMP VI. és VII. kongresszusainak dokumentumai is kiemelkedő módon foglalkoztak ezzel a kérdéssel. A szocialista rendszerre jellemző, hogy a gazdasági haladást az általános, társadalmi fejlődési céloknak vetik alá. A gazdasági fejlődés feltétele a társadalmi fejlődésnek, de nem alkothat autonom értéket.

A társadalmi és gazdasági fejlesztési programon belül lehetséges és szükséges is megkülönböztetni távlati célokat és rövidtávu célokat. Előbbiek megvalósitásához hosszabb idő szükséges, mig az utóbbiak a közvetlenül fellépő igények kielégitését szolgálják. Felléphet olyan helyzet, amikor a társadalom a rövidtávu célokat helyezi előtérbe. Ilyen helyzet állhat elő például az alapvető közszükségleti cikkek tartós hiánya esetén, akár a megemelkedett fizetések következtében, akár a szolgáltatások iránti igények megnövekedése esetében. Ez odavezethet, hogy ilyenkor a társadalom kisebb mértékben törődik a későbbi nemzedékek számára gyümölcsöző célok megvalósitásával Az adott körülmények között könnyen konfliktus is következhet be a társadalom pillanatnyi várakozásai és a vezető rétegek döntései között. Rendkivül nehéz feladat a hosszu- és rövidtávu perspektivák összehangolása. Nem elég világos a köztudat számára, hogy mivel tartozik a jelenlegi nemzedék az eljövendőnek. Mindenki közvetlenül saját és a hozzá a legközelebb állók igényeinek a kielégitésében van érdekelve. Ezért a "nadrágszij szorosabbra való huzása" program szélesebb körökben nem mindig talál megértésre. Ehhez nagyobb politikai kulturára, az emberek és a vezetők közötti megfelelő dialógus állandósitására van szükség. Másrészről látnunk kell az embereknek a saját, egyéni - néha önző ambiciók egyeztetésének a lehetőségét a társadalmi dinamika általános folyamatával. A vezető rétegek felelősségvállalása kiterjed nemcsak a jelen helyzetre, hanem felelősek az eljövendő nemzedék életkörülményeit biztositó főbb fejlődési irányvonalak realizálásáért is, minthogy esetleges felelőtlen hozzáállásuk a jövendő nemzedékek sorsához az egész közösség sorsának alakulására hatna ki.

Az is természetes: a szocialista rendszerben nem kaphatnak teret az olyan ambiciók, amelyek vagy társadalmi érdekekbe ütköznek, vagy sekély inditóokkal rendelkeznek, vagy negativ erkölcsi mintával szolgálnak. Az is lehetséges, hogy az egyéni karrierek jogi és gazdasági korlátokba ütközésekor egyeseknél stressz-állapotok lépnek fel. Ezekről az esetekről is célszerü lehet véleménycsere lefolytatása a társadalommal.

A párt által a társadalom elé állitott általános célokat, ezek tartalmát, a marxizmus-leninizmus humanista szelleme hatja át, de az is nyilvánvaló, hogy nem hagyhatók figyelmen kivül a jelenlegi körülmények sem. A párt a társadalmi fejlődési program meghatározásánál gondoskodni köteles a társadalmi strukturában lezajló változások feltétlen figyelembevételéről. Példaként emlithetjük a munkásosztályon belül bekövetkezett

változásokat, melyek fontos kiinduló pontot jelentenek a társadalmi és gazdasági tervezéshez, valamint nagy szerepet játszanak a társadalommal folytatott e problémákról zajló vitákban, annál is inkább, minthogy a társadalom tudatosságának növekedése feltételezi az aktuális folyamatok mind teljesebb megértését. Tehát a párt vezető szerepének azon oldala, melyet a társadalmi és gazdasági fejlődés céljai meghatározásának neveztünk, rendkivül összetett feladat és a társadalmi folyamatok állandó analizisét igényli.

2. *A célok megvalósitásához megfelelő feltételek és megfelelő körülmények biztositása*

A célok megvalósitásához biztositani a megfelelő feltételeket szintén a párt feladata, s ugyancsak nem kis feladata. Ehhez - többek között - az emberi kezdeményezés felszabaditására, az alapvető feladatok kimunkálására irányuló őszinte légkörü vitákra van szükség, továbbá érvényt kell szerezni azoknak a törekvéseknek, amelyek azt szorgalmazzák, hogy a végleges döntés valóban a többség bölcsességének legyen a kifejezője. Ezen a területen nagy sulyt kell fektetnünk az egyes párttagok és pártalapszervezetek aktivitásának a fokozására. Világosan látnunk kell, hogy a párt vezető szerepét nem lehet behelyettesiteni a helyi pártszervek vezető szerepével, valamint azt, hogy a pártszervezetekben honos a pártfórumok általi közvetlen irányitásra alapozott pártéleti modell nem segiti elő a tagok spontán aktivitásának felszabaditását.

A pártvezetési gyakorlat egyik fontos követelménye az egész pártot a nemzet vezető erejévé alakitani. E jelszó megvalósitásának fontos eleme a pártalapszervezetek vezető szerepe körülményeinek a megteremtése az alapvető gazdasági, társadalmi és politikai egységeknél. Jelentős elemét alkotja ennek a tevékenységnek a pártszervezetek által gyakorolt társadalmi ellenőrzés megfelelő módszereinek és formáinak a kidolgozása.

A célok megvalósitásához megfelelő feltételek és körülmények megteremtése szorosan összefügg a kritika szerepének a fokozásával, hogy az a helytelen lépések, hibás felvetések és hozzáállások, valamint a nem megfelelő emberek kiküszöbölésével a problémák leküzdésének eszközévé váljék. Az egyik legfontosabb pártfeladat: a kritika fejlesztését elősegitő kedvező légkör kialakitása. A gyakorlati politikai életben nem ritkán fordul elő a kritika elfojtása vagy pedig a kritizálókkal való leszámolás a kiskirálykodás és a ravaszkodás leplezése érdekében. A kritika ellen folytatott harcot gyakran a saját érdekek és ambiciók féltése okozza. Nem lehet viszont minden kritikát sem elfogadni. A kritikához azoknak az embereknek van joguk, akik ezt az aktust társadalmi célokkal tudják indokolni. A pártnak viszont érzékenynek kell lennie a társadalmi kritikával szemben.

3. *Fontos összetevője a párt vezető szerepének a realizálás ellenőrzése és beszámolás vagy számadás a célok megvalósitásáról*

Nem tartozik a könnyü feladatok közé, de feltétlenül szükséges. Ez a számadás főleg politikai jelleggel bir és gyakran a párt önszámadását jelenti a társadalom és azon osztály előtt, amelynek az élén áll.

Különösen fontos láncszemét képezi ennek a számadásnak a káderpolitika. A párt vezető szerepének egyik alapvető feltétele a káderpolitika ellenőrzése. Nagy jelentőségüek az ellenőrzés kritériumai. Elmultak azok az idők, mikor egy ember vezető beosztásra való alkalmasságához elégséges mérce volt az ideológiai hozzáállás. Az állampolgár viszonya az adott társadalmi rendszerhez mindig is fontos, de egyre inkább ennek a viszonynak a tartalmát a kötelességhez való lelkiismeretes hozzáállás, a társadalmi gondokkal és a szakmai továbbképzéssel való törődés jelenti. A szószátyárkodásra és

a jelszavakkal való takarózásra már régen alig van lehetőség. Ez nem jelenti azért azt, hogy mindent megtettünk ezen a területen, s nem tehettünk volna többet. Különösen sok gond forrása az emberek karrier és érvényesülés utáni vágya és az előrehaladás lehetőségek közti feszültségből adódó problémák. Az ezen a területen helyesen folytatott és világos politika egyik fontos elemét alkotja az emberek közötti megfelelő viszonyok kialakitásának, valamint a társadalom részéről a párt iránti bizalom elnyerésének fokozása. A tudatlanság, a megbizhatatlanság, a becstelenség és a csibészkedés megtürése határozottan gyengitő hatást gyakorol. Az erről folytatott vitában a LEM KB XVI. plenáris ülésén megállapitást nyert, hogy nehéz harcot folytatni a munkahelyeken kialakuló spontán csoportokkal.

A párt káderpolitikája természetesen nem merül ki a negativ jelenségek elleni harcban. Sokkal nagyobb energiát fordit a párt olyan minősitési és ösztönzési rendszer kidolgozására, amely szakmai továbbképzésre, minden területen a munka tökéletesitésének fokozására, valamint a legtehetségesebb emberek kiválasztási módszereinek a kidolgozására serkentenek. E feladatok megvalósitásához nem elegendő a közigazgatási és jogi szabályok gyüjteményével rendelkezni. Szükség van azoknak a jószándékára, akik ezeket a szabályokat majd életbe léptetik.

4. *A társadalmi integrációs folyamatok fokozása*

A társadalmi integrációs folyamatok fokozása is a párt fontos feladatai közé tartozik. Az egész társadalmat átható egység a társadalmi erőfeszitések eredményességét lényegesen megsokszorozó tényező. Ez az egység a különböző társadalmi csoportok és társadalmi osztályok részéről a közös program körüli tömörülésben kell, hogy megnyilvánuljon. Ez nem jelenti és nem is jelentheti a gondolkodásmód és a dolgokhoz való hozzáállás teljes egyöntetüségének az elérését. Minden ilyen irányu lépés eleve sikertelenségre lenne itélve, s a társadalom felingerléséhez és az egyes társadalmi csoportok káros reagálásához vezetne. A közös program körül való integrálódásnál tiszteletben kell tartani az adott közösséget összefogó egyéb integrációs tényezőket is. Különösen fontos szerepet játszik az integrációban a nemzeti elem. A társadalmi-gazdasági program sikeressége nagymértékben annak a nemzeti értékrendhez való viszonyától függ, ilyenek pl. a hagyomány, a kultura, a hazafias magatartás stb. Felmerülhet az a kérdés, hogy a párt csak megőrző szerepre legyen hivatott a nemzeti értékrend esetében. A válasz csak a tagadás lehet. A szocialista Lengyelország módositja a hazafias értékeit. A párt a nemzet elé feladatként tüzi ki egy uj, szocialista elvekre támaszkodó haza épitését. Nem könnyü feladat ez. Egy olyan megfelelő nevelési program kimunkálását kivánja meg, amely uj tartalommal tölti ki a lengyel patrióta fogalmát. A lengyel ember fogalmát, tipusát olyan jellemvonásokkal kell felruházni, mint a becsületesség, a lelkiismeretesség, a megbizhatóság és a szakértelem, amelyek elengedhetetlen feltételei a szocialista hozzáállásnak. Hidat verni a korszakos események hazafiságától a hétköznapok hazafiságáig - az igy értelmezett nevelési program fontos tényezője, eleme.

Az integrálódási folyamatok nem csak a közösség belső kohézióját jelentik. Lengyelország konkrét esetében egy meghatározott szocialista közösség keretein belüli integrációra van szükség. Fontos feladat a mindennemü bizalmatlanságnak és idegenkedésnek a legyőzése, valamint a nagyobb közösséghez tartozás pozitiv megindokolása.

Az integrációval szorosan összefügg, a lengyel társadalom kialakitott egységének a szorosabbra füzése a világ összes haladó erőivel az enyhülési folyamatért és a társadalmi haladásért folytatott harcban. Ennek a célnak az elérésében nagy szerepet játszik a LEMP részvétele a nemzetközi kommunista- és munkásmozgalomban.

5. *A társadalmi öntudat kialakitása*

Ezen a területen is nagy feladatok várnak a pártra. A társadalmi feladatok megvalósitásánál rohamosan nő a társadalmi öntudat szerepe. Ez az öntudat lényeges tényezője a társadalmi integrációnak.

A társadalom tudatos részvétele az érett szocialista társadalom épitésének a folyamatában a siker fontos feltétele. Megszabja az épités ütemét és a társadalmi, politikai és gazdasági feladatok megvalósitásához szükséges érleltséget. A társadalom tudatos részvételének alakulása a mérce "az ideológiai uralkodás" elbirálásához, minthogy a munkásosztály ideológiában játszott szerepe, uralkodása megvalósulásának az a gyakorlati mércéje, hogyan alakul a társadalom tudatos részvételének a növekedése a fentebb emlitett feladatok megvalósitása során.

Nem tünik helyesnek az a megközelités, hogy az ideológia sikján elégséges a tömegkommunikációs eszközök feletti rendelkezés. Ez csak egy eszköz, amelynek a "használata" nem mindig garantáltan hozza meg a várt eredményt. Az ideológiában játszott szerepnek a mértékét azzal a hatásfokkal lehet lemérni, amilyennel a vezetőség az emberek öntudatát és meggyőződését képes alakitani. "Az ideológiai uralkodás" eredményessége egyenlő az emberek döntő többségének azonosulásával annak a politikai rendszernek az elveivel, amelyikben él.

Ez persze nem jelenti a fenntartás nélküli azonosulást, de nem is csak passziv helyeslést jelent a körében lejátszódó események iránt. Valóságos azonosulás esetén a kritikának nincs destruktiv jellege, hanem jóindulatu kritikát jelent. Aligha értelmezhető "az ideológiai uralkodás" eredményessége ugy, mintha mindenkinél bekövetkező azonosulást jelentene. Ilyen ideális helyzetet elérni lehetetlen. De az sem fogadható el, hogy az azonosulás a társadalom csak kis részénél következzék be, mert ilyen esetben a társadalom többi tagjánál az erőszak alkalmazásának érzése lépne fel. Ilyen helyzet viszont ellenösztönzést váltana ki a társadalmi tevékenységek területén, amely minden állampolgár erőfeszitésének a minimumra csökkenéséhez vezetne.

Az igy értelmezett "ideológiai uralkodás" megvalósitása sokkal nagyobb nehézségekbe ütközik, mint például a politikában vagy a gazdaságban az uralkodás megvalósitása. A társadalmi öntudat, mint felépitményelem sokkal lassabban változik.

A társadalmi öntudat kialakitásának különösen fontos eleme a szocialista társadalom, vagyis a fejlett szocialista társadalom jövőbeli viziójának a kialakitása. A társadalmi programozás helyességének is lényeges függvénytényezője a jelen helyes megitélése, különösen a megfelelő tájékozottság elérése a társadalmi öntudatban, a társadalmi strukturában és a gazdasági fejlődésben bekövetkezett változásokról.
Alapvető feladat továbbá jövendőbeli társadalmi koncepció kialakitásánál egy zárt értékrendszer létrehozása, amely majd a jövő társadalma iránti elkötelezettség és aktivitás kialakitásakor, mint célrendszer fog hatni. Ennek a rendszernek bizonyos követelményeknek kell eleget tennie, hogy inspirációul szolgálhasson a jelenlegi nemzedék számára is.

Ezek a követelmények a következők:
- az értékrendszer érthetősége (az összes társadalmi csoport számára érthetőnek kell lennie);
- belülről fakadó természetes nyilvánvalóság;
- garantálnia kell a közösségi folyamatosságot;
- tartalmazzon lehetőséget az emberi egyéniség racionális és emocionális szférája befolyásolhatóságára;
- mutasson ki lehetőséget az egyén és a közösség számára a tökéletesités és az öntökéletesités területén.

Az igy jellemzett értékrendszernek érvényt kell szereznie a társadalmi élet következő, alapfontosságu területein:

- közgazdaság (a gazdasági tevékenységek célja, a közgazdaság szerepe a társadalmi haladásban);
- politika (a politikai szervezet mai és jövőbeli tipusa, a jövő társadalomra jellemző politikai értékek, e politikai értékek megvalósitásának a perspektivái, amelyek a mai nemzedék számára, különösen értékesek: mint a szabadság, az igazságosság, a legalitás, a társadalmi egyenlőség, az emberi meggyőződések tiszteletben tartása stb.);
- a politikai intézmények strukturája, különösen azok szerepe az értékek realizálási folyamatában (itt olyan intézményekről van szó, mint a politikai párt, parlament, kormány stb.);
- a döntéshozatal rendszere és foka, valamint a társadalom döntésekben való részvételét biztositó mechanizmusok;
- a tudomány (különösen a tudomány megfelelő fejlődésének a garantálása, valamint a tudományos kutatások olyan fő értékeinek a megismerése, a tudósok értékitéletei és véleményei függetlenségének a biztositása);
- kultura (nagy sulyt fektetve az alkotás természetes kibontakozásának a lehetőségeire);
- a nevelés (különös jelentőséggel birnak a nevelési eszmények és azok bevezetésének a módszerei).

Az értékrendszer többsiku koncepcióján kivül a jövő prognózis terve viziójának társadalmi és közgazdasági költségvetési számláját kellene tartalmaznia és a különböző realizálási szakaszok részköltségvetését is. Ebben a prognózis jellegü leirásban helyt kell, hogy kapjon az előrelátható fogyasztási szinvonal (a szó széles értelmében), a realizálás egyes szakaszaiban.

Nagy gondot jelentenek a mai nemzedéknek az egyéni ambiciók megvalósitási lehetőségeinek a problémái a tervezett közösség keretein belül. E feladat megoldása viszont a jövő embere viziója megteremtésének kidolgozását követeli meg.

Jolanta Polakowska-Kujawa:
A párt szerepe a szocializmus elmélete és gyakorlata egységének megvalósitásában

A szocializmus elmélete és gyakorlata egységének kérdése egyre komolyabb problémát jelent a társadalmi tudat fejlődésére való kihatásában, amely ezt az egységet állandóan uj aspektusban engedi analizálni. Ha ebből a szempontból vizsgáljuk a pártnak a szocialista társadalomban betöltött szerepét és funkcióját, akkor mindenekelőtt megállapitható, hogy a párt a társadalom politikai szervezetének azt a központi alkotóelemét képezi, amely legnagyobb mértékben felelős az elmélet és a gyakorlat egységéért.

Annak ellenére, hogy idealizmus lenne feltételezni és elvárni, hogy a párt alapelvei és programcélkitüzései ideális módon érvényesithetők és teljesithetők, hogy megvalósitásuk során nincs szükség kompromisszumokra, nem merülnek fel bonyodalmak vagy akár bizonyos deformációk is (hisz a gyakorlat mindig összetettebb, mint az erre vonatkozó elméleti elképzelések), cáfolhatatlan és megingathatatlan tény, hogy a párt választotta célkitüzés objektive haladó szellemü vállalkozás és a tényleges humanizmus megvalósitására irányul. Célkitüzése igazolja és meg is alapozza azt a respektust, amellyel a politikában alkalmazott becsületes elveket kell illetni. Lenin irja: "Az őszinteség a politikában, vagyis az emberi viszonyoknak azon a területén, amelynek nem egyénekkel, hanem milliókkal van dolga - az őszinteség a politikában a teljesen ellenőrizhető összhang a szavak és a tettek között." (Lenin Ö.M. 32.k. 261.o.)

Az elmélet és a gyakorlat, a szó és a tett egységének összefüggésében különleges jelentőséget kapnak azok a párt szerepére, munkájára, életére és tevékenységének mechanizmusára jellemző, általánosan elfogadott és javasolt elvek, amelyeket egyre reálisabb módon kell valóra váltani. Az alábbiak négy ilyen elv felvetésére és körvonalazására vállalkoznak. Ezek a következők: 1. A pártegység - a szabad vita és kritika. 2. A kollektivitás és a politikai élet nyiltsága. 3. A párt és a tömegek kapcsolata. 4. A párt vezető szerepe a szocialista állam viszonylatában.

1. A pártegység – a szabad vita és kritika

A párt eredményességének és hatékonyságának egyik fő forrása eszmei, politikai és szervezeti egységében rejlik. A pártegység ha lehet, még fokozottabb jelentőséggel bir egy vezető párt számára.

Az egység követelménye a párt programját és politikai vonalát illetően nem jelenthet valamilyen abszolut egyöntetüséget, a véleménykülönbségek teljes hiányát. Az igy értelmezett egység követelménye nem vezethetne optimális megoldásokhoz sem a szocializmus célkitüzéseivel, sem a munkásosztály és a dolgozó tömegek kapcsolatával összefüggésben. A szocializmus épitése olyan fejlődési folyamat, amely különböző ellentmondások keletkezése és ezek leküzdése utján megy végbe. A mutatkozó ellentmondások feltárásának és leküzdésének foka egyik fő mutatója annak, hogy a párt vezető szerepe mennyiben és milyen mértékben autentikus a szocialista társadalomban.

A klasszikusok nagy sulyt helyeztek a pártegység helyes értelmezésére, szoros összefüggésben a szabad vitával és kritikával. A munkásosztály és pártja forradalmi jellegét nemcsak a régi világ kritikájának tehetségében látták, hanem a saját tevékenységükre vonatkozó bátor kritikában is. Engels hangsulyozza, hogy a meglévő társadalom kritikájából született munkásmozgalom, amely a kritikát saját elemeként kezeli, maga sem kerülheti el a kritikát, nem törekedhet a vitás kérdések elfojtására. Igy ir: "Csak azért követeljük hát a szólásszabadságot magunknak, hogy saját sorainkban megint eltöröljük?" (M-E M. 37.k. 318.o.)

Lenin véleményeiben ugyancsak nagyon sok és időszerü szempontot fedezhetünk fel az egység és a szabad vita kapcsolatának értelmezésében. A párton belüli véleménykülönbségeket és vitákat Lenin a forradalmi harc valamennyi szakaszában természetesnek tartotta. Ellentétben Sztálinnal, sohasem hirdette azt a tézist, hogy a pártnak "egy tömbből faragott" monolitikus egységnek kell lennie. (Sztalin M. 6.k. 24.o.) Lenin ugyanakkor rámutatott a vita és kritika szabadságának bizonyos megengedett határvonalára is, amelyet a párt határozatai és döntései iránt tanusitott respektusban és valóban a mozgalom célját szolgáló konstruktiv kritikában látott.

A pártfegyelem lényegét Lenin a következőképpen jellemezte: "Egység a cselekvésben, szabadság a megvitatásban és a bírálatban - ez a mi megfogalmazásunk. Csak az ilyen fegyelem méltó az élenjáró osztály demokratikus pártjához. ... De természetesen minden akció és minden fellépés csak azért és annyiban értékes, amennyiben előrelendíti, nem pedig hátráltatja a munkát, amennyiben eszmeileg tömöriti, felemeli a proletariátust, nem pedig lenyomja, lezülleszti, gyengiti." (Lenin Ö.M. 14.k. 120-121.o.) Lenin felhivta a figyelmet arra is, hogy az "elkerülhetetlen polémia", az "elkerülhetetlen nézetek harca" ne fajuljon el "civakodássá, pletykálkodássá, rágalmazássá", hogy ne vezessen frakcióhoz, a véleménykülönbségeknek a párton kivül történő hirdetéséhez. (Lenin Ö.M. 24.k. 163.o.) A vita és kritika szabadságának lehetőségét egyáltalán nem abszolutizálva is elmondható, hogy a párt nem tudná betölteni vezető szerepét, ha lemondana erről az elvről. A pártegység nem egyszer és mindenkorra adott. A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy mig a bolsevikok a hatalom szükségszerü megragadásának kérdésében azonos álláspontot képviseltek, addig megszerzése után a KB tagjai között véleménykülönbségek alakultak ki a proletárdiktatura konkrét formáját, a szocialista gazdaság

alapjainak megteremtését illetően és más fontos kérdésekben. Mindez azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy a pártegységet nem lehet egy olyan optimista megközelitésből és pozicióból szemlélni és vizsgálni, mintha erre vonatkozóan valamilyen "mindörökre szóló" garancia létezne. Ilyennek még az elmélet sem tekinthető, hisz alkalmazására bonyolult és változó történelmi viszonyok között kerül sor. Maradéktalanul helyes Lenin megitélése, amely a pártegységet folyamatnak tekinti, méghozzá olyan folyamatnak, amelynek keretében tudatosan és szervezetten törekednek az egység megteremtésére és biztositására, illetve gyengülésének és megbomlásának elkerülésére és megelőzésére. A frakciózás kiküszöbölésének eszközeiül Lenin a vitákat, a pártnak a munkásosztályhoz és a dolgozó tömegekhez való becsületes politikai viszonyulását, az elért eredmények alapos és kritikus értékelését, a hibák időben történő felismerését, beismerését és gyors kijavitásukat stb. ajánlja. Igy ir: "A politikai pártnak saját hibáihoz való viszonya egyik legfontosabb és legbiztosabb ismérve a párt komolyságának és annak, hogy miként teljesiti a valóságban kötelességét osztálya és a dolgozó tömegek irányában. A hibát nyiltan beismerni, okait feltárni, elemezni azt a helyzetet, amely a hibát szülte, gondosan megvitatni, hogy milyen eszközökkel lehet a hibát kijavitani - ez jellemzi a komoly pártot, igy teljesiti a párt kötelességét, igy neveli és tanitja az osztályt, azután pedig a tömegeket." (Lenin Ö.M. 41.k. 39.o.)

A párt hibái abból fakadó természetes jelenségek, hogy nem a "gondviselés atyjai", hanem emberek irányitják, akik nem vindikálhatják maguknak a "mindentudó" cimet. A szocializmus épitése során a sikerek mellett nehézségek, sőt, átmeneti kudarcok is adódhatnak. Lenin irja: "Menthetetleneknek kellene tartanunk azokat a kommunistákat, akik azt képzelnék, hogy tévedések nélkül, visszavonulások nélkül, a végig nem vittnek és rosszul végigvittnek többszöri átalakitása nélkül is sikerre lehet vinni egy olyan világtörténelmi vállalkozást, mint a szocialista gazdaság alapjainak lerakását." (Lenin Ö.M. 44.k. 414.o.)

A párt munkájában előforduló hibák nyilt feltárása és beismerése szükségességéről szóló lenini tétellel szemben ugy a multban, mint a jelenben is néha azt az ellenvetést hozzák fel, hogy a bevallott hibákat felhasználhatják a szocializmus ellenségei. Álláspontjuk több szempontból is hibás és kifogásolható:

a/ A szocializmus ellenségei függetlenül attól, hogy az elkövetett hibát a párt elismeri-e vagy nem, ezt mindenképpen igyekeznek kihasználni és hasznositani szocializmusellenes tevékenységükben.

b/ Ha a párt nem vallja be és nem vállalja az elkövetett hibát, ezzel elveszitheti a tömegek bizalmát, akik a politikai eredményeket a gyakorlati tapasztalatok alapján értékelik és ismerik el. Lenin irja: "Nem kell takargatnunk hibáinkat az ellenség előtt. Aki ettől fél, az nem forradalmár. Ellenkezőleg, ha nyiltan megmondjuk a munkásoknak: = Igenis hibákat követtünk el = ez azt jelenti, hogy a jövőben ezek a hibák nem fognak megismétlődni". (Lenin Ö.M. 44.k. 30.o.) Az a lenini posztulátum, hogy "üres fecsegés" helyett tanuljunk az elkövetett hibákból és gyorsan törekedjünk kijavitásukra, hogy nyiltan tárjuk fel és valljuk be hibáinkat olyan általános követelménynek mondható, amelynek állandóan érvényesülnie kell a párt gyakorlatában.

A szabad vitának és kritikának a pártélet alapvető normájaként és a pártdemokrácia fejlődésének kritériumaként történő formális elismerése megtalálható valamennyi kommunista párt valamennyi fontosabb dokumentumában, méghozzá nem csupán elismerésként, hanem posztulátum formájában, - ennek ellenére gyakorlati alkalmazásuk mégsem tekinthető kielégitőnek. A LEMP VI. kongresszusának határozatában olvashatók: "Meg kell teremteni a körülményeket a párt alapokmányában foglalt jogok szélesebb körü felhasználásához, hogy a párt fórumán kerüljön megvitatásra a munkastilus és a módszerek elégtelenségének, valamint a társadalmi-politikai és gazdasági életben jelentkező hiányok kritikája és az ezekért felelős emberek kritikus értékelése is. Az őszinte, szabad és alkotó kritika megfelelő gátat kell, hogy emeljen a pártéleten belüli deformációk előtt, meg kell akadályoznia, hogy az egyének és a kollektivák elszakadjanak az élet realitásaitól". Az elmaradás vagy a nem kielégitő előrehaladás ténye sok mindennel

magyarázható; egyes kommunisták elviségének hiányával, a komformista hozzáállással, az alkotó kezdeményezés és a felelősség hiányával, az olcsó demagógiát és az opportunizmust érintő toleranciával stb. Közben pedig az alkotó és konstruktiv kritikának óriási jelentősége van a marxista-leninista ideológia, a szocialista demokrácia és törvényesség fejlődése szempontjából és kiváló eszközül szolgálhat az olyan negativ jelenségek leküzdéséhez, mint pl. a célok és feladatok minimalizálása, a konzervativizmus, a rutin és a megszokottság, a tehetetlenség és a kompetencia hiánya stb. A LEMP KB-nak határozatában olvasható: "A kritikának mélyen be kell hatolnia az egész nemzetgazdaság szervezésének és irányitásának folyamatába, az emberek közötti kapcsolatok teljes szférájába. Az általános nemtetszés légkörét kell megteremteni olyan jelenségekkel szemben, mint a selejtgyártás és szélhámoskodás, a kötelességek elmulasztása, a rosszul értelmezett tolerancia, idegen tollakkal való ékeskedés, a közöny és az egoizmus."

2. A kollektivitás és a politikai élet nyiltsága

A különböző társadalmi csoportok igényeinek és érdekeinek ismeretére támaszkodó kollektiv vezetés elvének betartása, s ennek a szocialista célok megvalósitásának történő alárendelése nemcsak a párt helyes funkcionálásának, de a szocialista társadalom megfelelő fejlődésének is elengedhetetlen feltétele. A szocialista társadalom nagy kérdéseiről nem dönthetnek magányos hősök. A történelmi materializmus egyértelmü tudományos magyarázatot ad arról, hogy "kik is csinálják a történelmet" és ebben az alkotásban milyen szerepet játszanak a tömegek és a vezetők.

A kollektiv vezetés elve olyan elvet jelent, amely biztositja, hogy a párt ne hozzon véletlenszerü és egyszemélyi döntéseket, s véd a párt vezetőinek autokratizmusa ellen. Lenin azt állitotta, hogy ez az elv egyáltalán nem sérti és csökkenti a vezetők tekintélyét, s betartása hüséget jelent a munkásmozgalom Marx és Engels kialakitotta hagyományaihoz, akik nem engedték, hogy egyikük vagy másikuk személyét piedesztálra emeljék. Engels irja: "Mind Marx, mind én is mindig is ellene voltunk mindennemü nyilvános demonstrációnak, amely egyes személyekhez kapcsolódik, hacsak nem érhető ezáltal el valamilyen magasabb cél; és leginkább elleneztük az olyan demonstrációkat, amelyek még életünkben a saját személyünket illetnék." (M-E M. 22.k. 247.o.)

Lenin elvi hozzáállása és gyakorlati magatartása ugyancsak példamutató. Ellenezte a személyek "tömjénezését", a hódolat bármilyen kifejezését, de még a személyeket szentesitő jubileumokat is elvetette. A vezetőkről igy ir: "A munkásvezérek nem angyalok, nem szentek, nem hősök, hanem emberek, mint mindenki más. Hibákat követnek el. A párt helyreigazitja ezeket a hibákat." (Lenin Ö.M. 21.k. 393.o.)

A kollektiv, testületi szellem, mint a párt tevékenységének alapelve, a helyes és eredményes munka hatékony módszere, amennyiben munkamódszerként kezelik, párosul a felelősséggel, a kollektiva valamennyi tagjának egybehangzó szava, amennyiben a tagok nem kerülik az állásfoglalást és nem engedik egyes személyeknek a kollektiva fölé való helyezését.

A kollektivitás elvének érvényesüléséhez és funkcionálásához elengedhetetlenül szükséges az alapos tájékozottság és a megfelelő információáramlás. Mindenekelőtt lelkiismeretes információkról van szó. A megbizható és lelkiismeretes információhoz nélkülözhetetlen a felsőbb és az alsóbb szervek helyes viszonya. E viszonyt illetően nincs még minden rendben. A felsőbb szervek részéről esetenként a "sikervárás", a valóságot tükröző információk visszautasitása tapasztalható. Pedig éppen ennek a forditottja volna kivánatos. Eleve biz·almatlanul kellene fogadni és kezelni az olyan információkat, amelyek a vezetés valamennyi döntését optimálisnak és általánosan elfogadottnak állitják be. A tendenciózus jelentések nem kevés kárt okoznak az ügynek és a hatékony munkának; lehetetlenné teszik a program megvalósulásának pontos felmérését és megitélését, a

vezetők körében a tévedhetetlenség mitoszát keltik, hibás és rossz döntésekhez vezethetnek stb. Pártunk dokumentumai ugyan egész sor helyes posztulátumot rögzitenek, de a valóságos helyzet enyhén szólva, még távolról sem ideális.

3. A párt és a tömegek kapcsolata

A párt és a tömegek kapcsolata összefügg a pártnak, mint élcsapatnak értelmezésével. Lenin számos müvében visszatérően hangsulyozza, hogy a szocializmust nem lehet csak a kommunisták kezemunkájával és a vezetés felső szintjén hozott rendelkezésekkel felépiteni. A szocializmus a tömegek müve, tudatos és aktiv részvételük nélkül megteremtése lehetetlen. A következőket irja: "... minden komoly forradalmi munka sikeréhez meg kell érteni és át kell vinni az életbe azt, hogy a forradalmárok csakis mint egy életképes és haladó osztály élcsapata játszhatnak szerepet. Az élcsapat csak akkor teljesiti az élcsapat feladatait, ha nem szakad el az általa vezetett tömegtől, hanem valóban előreviszi az egész tömeget. Szó se... lehet semmiféle lehetséges kommunista épitésről, ha a legkülönbözőbb munkaterületeken szövetségre nem lépünk a nem kommunistákkal." (Lenin Ö.M. 45.k. 23.o.)

A párt és a munkásosztály, a dolgozó tömegek szoros kapcsolata az elmélet és a gyakorlat egységének megnyilvánulása és fokmérője, s közvetlen gyakorlati objektivizálódása a párt politikája és a szocialista épités valódi és tevőleges támogatásának.

A párt és a tömegek szoros és harmonikus kapcsolatának jelentősége közismert mind Lenin elemzéseinek fényében, mind pedig a munkásmozgalom tapasztalatai alapján. A. Dobieszewski a következő olyan lehetőségeket és helyzeteket vázolja fel, amelyek a párt és a tömegek kapcsolatának zavaraihoz és elégtelenségéhez vezetnek:

a/ A párt politikájának helytelensége; a párt nem veszi észre és nem akarja kijavitani az elkövetett hibákat.

b/ A párt politikája helyes, de a tömegek még nem elég érettek megértésére és elfogadására. A párt nem várja ki politikájának tudatos elfogadását, bizonyos átalakulásokat felgyorsit, megpróbálva ráerőszakolni ezeket a tömegekre.

c/ A párt tekintélyét nem a tömegek bizalmára és meggyőzésére épiti, hanem jelszavakkal és igazgatási módszerekkel helyettesiti a tömegek körében végzendő ideológiai és politikai munkát.

d/ A párt engedi az államapparátus bürokratikus és technokratikus irányitási módszereinek dominanciáját, hagyja, hogy ez kivonja magát a párt és a tömegek ellenőrzése alól.

e/ Deformálódnak a pártélet lenini normái, s felerősödnek a vezetők frakciózási hajlamai és törekvései.

A párt és a tömegek kapcsolata a párt politikájának a munkásosztály és a dolgozó tömegek véleményével történő szüntelen összevetését, a helyes törekvésekről és ezek kielégitéséről való folyamatos gondoskodást jelenti. A párt és a tömegek kapcsolata szoros kapcsolatban áll a párt élcsapat szerepével és megvalósulásának mértékével és módjával. Lenin irja: "A dolgozó tömeg igen finom érzékkel érzi meg a különbséget a becsületes és odaadó kommunisták és azok között, akik ellenszenvet keltenek a kenyerét arca verítékével kereső emberben, abban az emberben, akinek nincs semmiféle kiváltsága, semmiféle -összeköttetése-". (Lenin Ö.M. 44.k. 120.o.) Lenin arra is rámutatott, hogy az élcsapat szerepének érvényesitése többek között azt is jelenti, hogy ugy cselekszünk, hogy "valamennyi utánunk jövő egység láthassa és elismerje, hogy az élen mi haladunk". Lenin az élcsapat szerep betöltésének objektiv, nem pedig szubjektiv forrásait igényelte; igy többek között a edzettséget, a hősiességet, az elvekhez és a forradalomhoz való hüséget, a kapcsolatteremtés képességét, a tömegekhez való közeledést, a stratégia és taktika helyességét, a párttagok minőségét stb. Ez utóbbi megkülönböztetett jelentőséggel bir a párt tekintélye szempontjából és igy elemezte Lenin is a hatalom birtoklásának első éveiben, kiemelve, hogy a párt tagjainak minősége dönti el

a párt tekintélyét és vezető szerepének betöltését a társadalomban. Ezért követelte Lenin a párt sorainak megtisztitását az olyan elemektől, akik elszakadtak a tömegektől, akik "besurrantak, gyökeret eresztettek és elbürokratizálódtak".

Az a komolyság, amellyel Lenin fellépett a csak látszólag kommunista párttagok ellen, azzal a tudattal párosult, hogy ezek lejáratják a pártot és destruktiv hatásukkal elégedetlenséget keltenek a tömegekben. Bátran és határozottan leleplezte az üres és tulzott fecsegést, a lelkiismeretes munka helyett a "jóváhagyásokat" és a "tézisek gyártását", az elvi fejtegetések és a gyakorlat tapasztalatainak általánositása helyett az "ujjból szopott" jelszavak és tervezetek kiagyalását, a csak látszólagos "kommunista elviséget". Ironikusan beszélt az olyan felesleges jelentésekről, amelyeket senki sem olvas, s arról az egyre szaporodó felesleges irathalmazról, amely teljesen használhatatlan. Bizalmatlanságát fejezte ki a "papirokkal", az örökös átszervezésekkel, a hivatali előkelősködéssel és az irodai huzavonákkal szemben.

4. *A párt vezető szerepe a szocialista állam viszonylatában*

A szocialista épités folyamatában az állam elsődleges feladatait a párt meghatározta célok és teendők jelentik. A párt és az állam céljai azonosak, egységet alkotnak. Nem rivalizálnak és nem is versenghetnek egymással. A párt fő törekvése az állam szocialista jellegének erősitése és munkájának irányitása és segitése. Céljaik megegyezősége azonban semmiképpen sem jelenti összefonódásukat, munkamódszereik azonosságát. A párt és a pártszervek nem tudják és nem is végezhetik el azt, amire a hatalom képzett szervei hivatottak. A párt fő feladata az állam szocialista jellegének erősitése, az állami munka irányitása és hatékonyságának segitése. A párt ellenőrzi a kijelölt programok végrehajtását, figyelemmel kiséri és állandóan elemzi a társadalom véleményének és reagálásainak alakulását, feltárja az állami szervek munkájában előforduló fogyatékosságokat, értékeli a végzett munkát, s igyekszik olyan feltételeket teremteni, hogy a széles tömegek egyre jobban és aktivabban kapcsolódhassanak be az állami ügyek intézésébe.

A szocialista országok többségében a kommunista pártokra hárult az a szerep, hogy irányitsák a burzsoá államhatalom lerombolását és aktivan közremüködjenek az uj államhatalom megteremtésében és kiépitésében. Ebben az időszakban arra is igény mutatkozott, hogy bizonyos állami feladatokat a pártok lássanak el. Ennek szükségessége a káderek hiányából, főleg pedig azokból a radikális átalakulásokból adódott, amelyeket a párt a tőle megszokott következetességgel tartott kézben. Ezek a körülmények már régen a multé. A megváltozott és stabilizálódott feltételek az állam önállóságát igénylik, mind a képviseleti, mind pedig az igazgatási oldalon. Persze megfelelően értelmezett önállóságról van szó, mindenekelőtt arról, hogy a párt az állami munkát nem adminisztrativ eszközökkel, hanem politikai módszerekkel irányitja. Elméletileg ez roppant egyszerü és könnyen belátható, de gyakorlati megvalósitása már jóval összetettebb és bonyolultabb. A gyakorlatban mutatkozó nehézségek láttán sohasem szabad megfeledkezni azokról a veszélyekről, amelyek a párt és az állam összefonódásából, egybeolvadásukból adódhatnak. Az egyik ilyen veszély az államhatalom önállóságának és felelősségének csökkenése. A párt arra hivatott, hogy politikailag vezesse és irányitsa az állam munkáját, ellenőrizze az államapparátus tevékenységét. Ha a pártszervek átveszik az állami szervek munkáját, egyrészt nem tudják ellátni saját feladataikat, másrészt elveszitik azt a szükséges távolságot, amely elengedhetetlen az államapparátus esetleges hibáinak felismeréséhez és kiküszöböléséhez, ami viszont további káros következményeket vonna maga után. Az állami szerveknek a párt politikája megvalósitásában érvényesülő önállósága felmenti a pártot a részkérdésekkel való foglalkozás terhe alól, s igy figyelmét és energiáját is a legfontosabb feladatra összpontosithatja; megteremtve eme hatalmi és igazgatási szervek felelősségének alapjait a társadalom és a párt előtt. Marx irja: "A szabadság abban áll, hogy az állam a társadalom fölé rendelt szervből, a társadalomnak mindenben alárendelt szervvé váljék.". (M-E V.M. 3.k. 175.o.)

Vass László: A demokratikus centralizmus néhány vonatkozásáról

A történelemben mindig megjelent a centralizmus elve, amikor a politikai hatalom birtokosa biztositani akarta hatékony uralmát a társadalom élete felett. Ma a profit-érdek "természeti törvényén" alapuló kapitalista társadalmakban nagy szerepet játszik a központi államhatalmi apparátus. A különböző elitek, a monopóliumok támogatását élvező "pressure group"-ok az uralkodó érdekcsoportok társadalmi, gazdasági és politikai érdekeinek érvényesitését kapcsolják össze a társadalom központi és tudatos irányitásával az államapparátusban. A modern tőkés társadalmakban a centralizmus érvényesitése a társadalom egy kis részének hatékony politikai uralmát biztositja az egész fölött, amely a valóságos politikai demokrácia csökkenésével jár együtt. Ez a centralizmus, az állam szerepének növekedésével egyszerre szolgálja a társadalom müködési feltételeinek és "normális életének" biztositását, valamint a kapitalizmus müködési törvényeiből következő zavaroknak a megelőzését, vagy utólagos semlegesitését.

A szocialista társadalom politikai gazdaságtani alaptörvénye a tervszerü és arányos fejlődés törvénye, politikai rendszere pedig a munkásosztály központi hatalmának tudatos megteremtését és érvényesitését biztositja. Tehát a szocializmusban l e h e t ő v é v á l i k a gazdaság és a társadalom "természeti törvényeinek" tudatos felhasználása. Ennek fő biztositéka, hogy hiányzik a társadalom életéből minden antagonisztikus ellentmondás, nincs gazdasági vagy politikai "monopólium". Tehát nem akadályozzák jelentősebb érdekek a hatalmi centrum reális tájékozódását, ezzel a helyes döntés meghozatalát, az egységes végrehajtást és a szakszerü ellenőrzést.

A szocializmushoz - mint mozgalomhoz és mint szervezethez - hozzátartozik a centralizmus: müködésének lényeges, belső és elválaszthatatlan alapelve. De milyen ez a centralizmus, mi a lényege és a funkciója? Gramsci erről a következőket irja: "A d e m o k r a t i k u s c e n t r a l i z m u s az a ‚mozgásban levő' centralizmus, amely folyamatosan a valóságos mozgalomhoz igazitja a szervezetet, összeegyezteti az alulról jövő nyomást a felső irányitással. Állandóan beilleszti a tömegből felnövő elemeket a vezető apparátus szilárd kereteibe, amely a folyamatosságot és a tapasztalatok állandó és rendszeres felhalmozódását biztositja. Ez a centralizmus ... számol a mozgalommal - márpedig a mozgalom a történeti valóság feltárulásának ... módja - és nem merevedik meg mechanikusan a bürokráciában. Egyuttal figyelembe veszi mindazt, ami állandó és szilárd; vagy legalábbis előre látható irányban fejlődik. Az államban a stabilitásnak ez az eleme a vezető csoport központi magjának ... fejlődésében van meg, ahogyan ez szükebb mértékben a pártok életében is történik." (Gramsci: Uj fejedelem, Helikon, 1977. 144.o.)

A demokratikus centralizmus tehát olyan szervezeti és müködési alapelv, amely összekapcsolja "a kezdeményezést, az önállóságot, a mozgási szabadságot, az alulról jövő lendület erejét az önkéntes, sablontól mentes centralizmussal." (Lenin: Hogyan szervezzük meg a versenyt? LÖM 26.köt. Szikra, 1952. 428.o.)

A szocializmust mint tudatosan szervezett társadalmat egy tudatosan szervezett mozgalom, a kommunista párt irányitásával lehetett megteremteni. E párt első feladata önmaga megszervezése volt: egyrészt összegyüjteni a társadalomban szétforgácsoltan meglévő erőket; másrészt megszervezni ezt az erőt, felvértezni a marxista ideológiával, rendszeres közös munka alapján egységbe fogni stb. A párt szervezetének és müködésének különösen szigoruan érvényesülő elve a demokratikus centralizmus, mert a hatalom megszervezésénél és gyakorlásánál a "szilárd vezető apparátust" vagy az "állandó hadsereget" jelenti, "amely egyesiteni tudja az összes erőket, és nemcsak névleg, hanem

valóságosan is vezetni tudja a mozgalmat..." (Lenin: Mi a teendő; LVM 1. köt. 222. old. Helikon, 1967) "- ...amely közelhozza és egybeforrasztja a tömeg spontán romboló erejét a forradalmárok szervezetének tudatos romboló erejével". (Uo. 233. old.)

Mit jelent a demokratikus centralizmus a kommunista pártok életében? Érthető, hogy a pártokban az "összegyüjtés" és a "megszervezés" időszakában a régi társadalom lerombolásának harci feladatainál a centralizmus megvalósitása közvetlenül szükségszerü. Az illegalitás és a háborus erőfeszitések korszakaiban a demokratizmus időszerütlen, politikailag hibás követelés. Lenin a demokratikus centralizmus fogalmát 1906 után használta, és a pártban való megvalósitását szorosan az alapszervezeti munka kialakitásához kötötte. A demokratikus centralizmus gyakorlati megvalósitása azt jelenti, hogy egy határozott politikai program alapján a helyi erők bekapcsolódnak az összes közös munkájában, a vezető szervek és az uj programok létrehozásába, ellenőrzésébe. Ugyanakkor "a demokratikus és szocialista centralizmussal sem az egy kaptafára huzás, sem a felülről bevezetett egyformaság nem fér össze. Az egységet az alapvető, a fontos, a lényeges kérdésekben nemcsak nem zavarja, hanem biztositja a változatosság a részletekben, a helyi sajátosságokban, az ügyek kezelésének módszereiben, az ellenőrzés megvalósitásának módjaiban..." (Lenin: Hogyan szervezzük meg a versenyt? 428. o. Id. m.)

Itt meg kell jegyezni, hogy a kommunista mozgalom és a szocializmus története több példával is figyelmeztet bennünket: nehéz megállapitani, hogy melyek annak a "különleges" helyzetnek a kritériumai, amelyben nem lehet a demokratizmust megvalósitani. Ha nem indokolt a "katonai" centralizmus bevezetése, akkor a centralizmus bürokratikus centralizmus, és nem képes a mozgalom fejlődésének valóságos szükségleteit és a szervezeti életet összhangba hozni. A bürokratikus centralizmus szervezete formális és konzervativ, amelyben semmi nem biztositja (a vezetők szubjektiv adottságain kivül) egyrészt azt, hogy a politikai döntés és a program reális, másrészt azt, hogy a tömegek valóban elfogadják.

A kommunista pártok - a demokratizmus kényszerü és hibás visszaszoritásának időszakai után - az utóbbi évtizedekben állitották helyre a pártéletet a lenini normák szerint. Ez a demokratikus centralizmus elvének érvényesülését is lehetővé tette. A pártokban és a pártok alsóbb szervezeteiben a helyi adottságok demokratikus érvényesitése a decentralizálás uj és bonyolult kérdéseit veti fel. A centralizmust szolgáló erős vertikális irányitási rendszer egyre inkább figyelembe veszi az egyes szintek horizontális gazdaságát, szines összetételét. A pártok szervezeti életében az alulról jövő nyomás és a felső irányitás egységét - a demokratikus centralizmust - a következő feltételek hivatottak biztositani:

- a vezető szervek választása alulról fölfelé,
- a vezető szervek kötelező beszámolása,
- a vezető szervek leválthatók, visszahivhatók alulról,
- a kisebbség aláveti magát a többségnek,
- a felsőbb határozatok az alsóbb szervek számára kötelezőek,
- a különvéleményt vallók számára is kötelező az egységes és fegyelmezett végrehajtás.

Ezek a szervezeti szabályok csak keretet, formát jelenthetnek a szervezet müködése számára. Az érvényesülésük szükséges feltétele a deklarációjuk, de ez önmagában nem elégséges. A pártnak, mint politikai közösségnek a tagok és szervezeteik önálló, de alapvetően egységes politikai aktivitásra kell épülnie. A demokratikus centralizmus alapvető kérdése tehát az, hogy a politikai program és a központi irányitás a tömegek, alsóbb szervek önálló politikai cselekvésére épül-e? Mennyire valósul meg a helyi sajátosságok, különbségek és a mozgalom pillanatnyi állapotának figyelembevétele? A különböző szintü döntések mennyire felelnek meg az adott, konkrét terület szükségleteinek?

A helyes döntés feltétele a jó információ. Fontos szabály: a döntéseket azokon a szinteken kell meghozni, ahol a legtöbb információ áll rendelkezésre. Egy döntés jó kialakitásához a megfelelő információk mellett szükség van arra is, hogy a döntést meghozók

a legközvetlenebbül érdekeltek legyenek annak végrehajtásában is. Ezek együtt azt jelentik, hogy az alsóbb szinteknek a saját ügyeikben önálló döntési jogot és végrehajtási felelősséget kell adni. Az alsóbb szintek csak ahhoz tudnak a saját ügyeikben jól dönteni, ha az egész szervezet fontos kérdéseit jól ismerik. Tehát nemcsak az egy szinten meglévő információ fontos, hanem a szintek között, és a szinteken belül az információ áramlásának lehetősége. A szervezeten belüli merev funkcionális elkülönülés nehezitheti a komplex információk kialakulását. Ma még a reflexek gyakran eredményezik azt, hogy

1. a döntéseket - a "régi" centralizmus miatt - a felsőbb szervektől várjuk a helyi kérdésekben;
2. a felsőbb szervek akarnak dönteni a helyi kérdésekben.

Ezek nem kedveznek a helyi sajátosságok kibontakozásának, a mozgalom változatossága és különböző energiái kihasználásának, és a bürokratikus centralizmus veszélyével járnak.

Mi van akkor, amikor a felsőbb szint nem akar dönteni a helyi kérdésekben, mert nem is tud konkrétan dönteni - de az alsóbb szinteken lévőknek nincs még meg a megfelelő tapasztalatuk és gyakorlatuk az önálló döntésben? A leggyakoribb veszély az, hogy a valódi önállóságtól való félelem miatt olyan "általános" döntést hoznak, amely nem tartalmazza a sajátos feltételeiknek megfelelő részleteket, amely elfedi azokat a sajátos feltételeket, amelyek között dolgoznak. A felsőbb szintet félrevezetik, nem engedik a valóságos mozgalomra támaszkodni. (Másik oldalról előfordulhat, hogy a felsőbb szervek látnak anarchiát az alsóbb szintek szines valóságában, és az egység mechanikus értelmezése alapján nem is akarják kibontakoztatni és felhasználni a helyi sajátosságokban rejlő energiát.) A felsőbb szintnek a helyes politikai irányitás, vagy a feszültségek levezetése érdekében valamilyen módon mégis tájékozódnia kell. Ha a szervezet hivatalos utjain jövő információk szegényebbek a nem hivatalos hireknél, akkor az utóbbiak jelentősége megnövekedik. Ezzel megnövekedik a veszélye annak is, hogy a jó információ rendszere elszakad a szervezetben folyó tevékenység rendszerétől, és a döntéseket a tömegek nem a demokratikus előkészitésük során fogadják el, hanem utólag. A döntés kialakitása során folytatott vita és az elfogadása utáni egységes cselekvés helyett a döntés után jelentkezik egy különös "értelmezési időszak", amely során a megvitatás, az elfogadás és a végrehajtás párhuzamosan történik. E probléma mellett még van egy másik is: a helyi, alsóbb szintü szervek továbbra sem tesznek szert önálló politikai gyakorlatra, és fennáll a hibás kör bezárulásának a veszélye.
Esetünkben ez a szervezeti szabályokkal formálisan biztositott demokratikus centralizmus gyakorlati megsértését jelenti. A valóságos mozgalom csak közvetett uton jelenik meg a szervezetben, miközben a formális szabályok müködnek. A hibáról az időnként kibukkanó kisebb - esetleg bonyolultabb - feszültségek tudósitanak. (Arról a folyamatról itt nem beszélek részletesebben, amelyben a hivatalos és nem-hivatalos információs rendszer kialakulásától a kétféle magatartás kialakitásán keresztül a cinizmusig jut el az ember.)

A demokratikus centralizmus kulcsa tehát az a folyamat, amelyben a helyi önálló politikai cselekvésből általános, országos program nő ki, amelyek azután egymást és szervezetet állandóan korrigálva biztositják a fejlődést, és biztositják a tömegek által átélt és elfogadott döntések egységes és fegyelmezett végrehajtását. Az élő és dinamikusan fejlődő mozgalom természetes ellentmondásban van a stabil szervezettel. A demokratikus centralizmus elve teszi lehetővé a szervezet számára az ellentmondás állandó feloldását, ha a szervezetet hivatalosan képviselő apparátus folyamatosan vállalja a változások bizonytalanságait. A fejlődés szempontjából nélkülözhetetlen határozott, gyors és megfelelő akció-képesség csak a helyi egységek relativ önállóságán alapulhat. Vita kérdése lehet, hogy milyen politikai önállóságot kell és lehet adni az alsóbb szinteknek; a helyi egységeknek? A demokratikus centralizmus elvének jobb megvalósitását hogyan szolgálhatja a decentralizálás?

Biztosan megállapithatjuk, hogy egységet létrehozni a társadalomban, vagy egy társadalmi szervezetben csak dinamikusan lehet. Az egység mögött ellentmondások rendszere huzódik meg, amely mozgatja-fenntartja az egységet. A szocializmus társadalma nem homogén társadalom, és a kommunista párt tagjai sem egyformán gondolkodó emberek. A politikai döntések során is jelentkeznek alternativák, amelyeket eldönteni nem könnyü feladat. A társadalom tagoltsága és a politikai döntések különböző alternativáinak létezése azt jelenti, hogy egységet csak ebben a sokféleségben lehet létrehozni a különböző álláspontok állandó ütköztetésével. A társadalmi szintü cselekvési egység azt jelenti, hogy a kisebb helyi szervezetek az elfogadott általános elveket a saját különös körülményeik között alkalmazzák. A demokratikus centralizmus elvének érvényesitéséből az is adódik, hogy a politikai döntések különböző alternativáihoz kapcsolódó rétegek akkor is részt vesznek a döntés végrehajtásában, ha nem az elképzelésüknek megfelelő alternativa valósult meg. A társadalmi szervezetek, vagy a társadalom politikai strukturája akkor is megmutatkozik, amikor az egyes döntések különböző alternativáihoz rendszeresen hasonló összetételü csoportok csatlakoznak. E politikai tagozódás létezése is természetes, amelynek a szocializmusban az a jellemzője, hogy nem antagonisztikusak az érdekkülönbségeik. Elsősorban valószinüleg aszerint tagozódnak, hogy a "milyen sebességgel épitjük a szocializmust?", "hogyan kezeljük a részérdekeket?", valamint "milyen módon képviseljük az igazságot?" kérdésekre milyen választ adnak. Ez a rétegződés biztositja, hogy a felmerülő problémákat a politikai közösségen belül is sok oldalról tudjuk a viták során megvilágitani, és ezzel a helyes döntést elősegiteni. A demokratikus előkészités hatalmas jelentőségét hangsulyozza például Lenin 1907-ben, amikor az illegalitásban müködő pártja számára is nélkülözhetetlennek tartotta - a nagy nehézségek ellenére is - a legfontosabb politikai lépések előzetes demokratikus mérlegelését. "A nagy politikai kérdéseket a polgári pártok esetről esetre döntik el, mégpedig ugy, hogy az egyik vagy másik párt - "fórum", amely a kulisszák mögött különféle szélhámos recepteket késziti a nép számára, egyszerüen határozatot hoz. Csak a szociáldemokrata munkáspárt érvényesitheti ténylegesen a szervezeti demokratizmust minden óriási nehézség ellenére, - még azoknak a nagy áldozatoknak ellenére is, amelyeket egy illegális pártnak ezért a demokratizmusért hoznia kell". (Lenin: A munkáspárt választási hadjárata Péterváron, LÖM 14.köt. 233.old. Kossuth 1967.) Az idézet többek között érzékelteti azt is, hogy Lenin milyen szigoru feltételeket szabhatott a demokratizmus feladásához.

Ugy tünik, hogy több esetben külön beszélek a demokratizmusról és a centralizmusról, mintha a kategória (a demokratikus centralizmus) két oldala önállóan is létezne. Véleményem szerint a demokratikus centralizmus egységes kategória, ahol elválaszthatatlanok egymástól az "alulról" és a "felülről" kiinduló folyamatok és hatások. A demokratikus centralizmus elvének megvalósulása egy olyan szervezetet jelent, amelyben az ellentmondásban lévő elemek állandó dinamikus egyensulya valósul meg. "Ez magyarázza azt, hogy a demokratikus centralizmus érvényesitésének konkrét formái más és más módon alakulnak antagonisztikus, illetve nem antagonisztikus társadalmi viszonyok között, befolyásolja az illegalitás, illetve a legalitás; a szocialista társadalom viszonyai között is a konkrét történeti előzmények és körülmények". (OM Tájékoztató, 1971/2. 143.old.)

A továbbiakban a demokratikus centralizmus szervezeti biztositékait jelentő szabályok néhány problémájáról beszélek. A véleménykülönbségek és a többségi határozat kötelező ereje a kommunista mozgalom történetét kisérő ellentmondás. Napjainkban két formában is felvetődik: az 51%-os többség és a konszenzus problémájaként. Filozófiai alaptételünk, hogy egy igazság van, amelyet a valóság végtelen változatossága és állandó változása miatt itéleteinkben abszolut módon soha nem tudunk megragadni. E reálisan létező ellentmondás praktikus feloldását szolgálja a többségi elv bevezetése, amely a lenini elvek szerinti pártélet keretei között - arra az optimista és demokratikus feltételezésre épül, hogy a többségnek nagyobb lehetősége és joga van a helyes irányvonal meghatározására, mint a kisebbségnek, továbbá gyakorlati hatékonyság csak akkor biztositható, ha a párt a cselekvésben egységes és fegyelmezett. A párt egységét a legfontosabb kérdésekben az állandó, széles körü és nyilt vita biztosithatja, amelynek nem a mindenkori belső erőviszonyok rögzitése, hanem a közös álláspont kialakitása és elfogadtatása a célja. Ahogy Lenin mondta: "Ha csakugyan komoly elhatározásunk, hogy bevezetjük pártunkba a demokratikus centralizmust..., akkor a sajtóban, a gyüléseken, a körökben és a csoportokban feltétlenül meg kell vitatnunk a kongresszus határozatait... és sokat kell még dolgoznunk, hogy ezt az elvet helyesen érvényesitsük." (Lenin: A pártélet normáiról. Kossuth, 1963. 184-186.old.)

A demokratikus centralizmus folyamatos és valódi müködése esetén nem fordulhat elő tartósan, hogy 51%-os többséggel kell "kormányozni" a pártot. Az elv csorbulását mutatja, ha ilyen helyzet áll elő. A legfontosabb kérdésekben a teljes egységre kell törekedni, mégpedig a politikai egységre! Ez teljes "konszenzust" is jelenthet. (A konszenzus persze nem azt jelenti, hogy a különböző vélemények kinyilvánitása után vita nélkül rögzitik a mozgalom "egységét", hanem azt, hogy a legfontosabb kérdésekben való egyetértés mellett meghagyják a változatosságot a sajátosságok figyelembevételében, módszerekben stb. A fontos, de nem döntő jelentőségü kérdésekben elegendő lehet a többségi határozattal biztositott cselekvési egység, amikor a különvélemény fenntartásának szabadsága fontos feltétele a hibás döntések utólag történő kijavitásának. A különvélemény fenntartása mellett is a hangsuly a cselekvési egységben van! Mindez természetesen a demokratikus centralizmus valóságos müködése mellett van csak igy, mert ebben az esetben jön létre az az egységes és valóságos erő, amely a kisebbséget is a többséggel való együttes cselekvésre ösztönzi. Az egység bürokratikus biztositása tartósan nem lehetséges a helyes irányvonal veszélyeztetése nélkül.

Az eddigi gondolatmenetből következik, hogy a demokratikus centralizmus elve nem egyszerüen szervezeti szabályokat jelent, hanem a szocializmusból - végső soron a kommunizmusból - következő müködési elvet, amelyhez a szervezeti biztositékokon kivül a tudományos problémakezelés és a kommunista munkastilus más elemei is szervesen hozzátartoznak. A másik legfontosabb következtetés, hogy véleményem szerint napjainkban a kommunista pártok fő feladata a pártok belső tagoltságának kibontatkoztatása és müködtetése az egységes cselekvés és hatékonyság veszélyeztetése nélkül. Ez a hatalom egyfajta határozott decentralizálását jelenti, a helyi mozgalom valóságos kibontakozásának lehetőségét biztositja, és a tagságot az esetleges passziv konszenzusból az aktiv konszenzusba viszi át.

Vlagyimir Viktorovics Doszekin: A párton belüli demokráciára vonatkozó lenini tanítás néhány metodológiai kérdése

A nemzetközi kommunista mozgalom fejlődése meggyőzően tanuskodik arról, hogy a jelen korban a kommunista- és munkáspártok váltak a legbefolyásosabb politikai erővé. Állandóan növekszik a kommunista pártok tekintélye és ráhatásuk napjaink alapvető problémáinak megoldására. Növekvőben van a kommunista mozgalom szerepe a világforradalmi folyamatban is. A nemzetközi munkásosztály élcsapataként a marxista-leninista pártok tömöritik és egyesitik a világ forradalmi és antiimperialista erőit. A kommunista pártok a marxizmus-leninizmus által vezéreltetve helyes, pontos tudományosan megalapozott stratégiát és taktikát dolgoznak ki az imperializmus elleni harcra. Különös jelentőségü a szocializmus országai marxista-leninista pártjainak tevékenysége, amelyek sikerrel valósitják meg és vezetik a kommunista társadalom épitését. A kapitalista és fejlődő országok munkásosztálya és valamennyi dolgozója lelkesitő vivmányként tekintenek a reális szocializmus által elért eredményekre a szociális haladásért, a békéért, demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a szocializmusért vivott harcukban.

A történelmi tapasztalatok teljességgel megerősitik Marx-Engels és Lenin azon alapvető következtetésének feltétlen helyességét, hogy sem a munkásosztály győzelme a burzsoázia felett, sem a szocializmus sikeres felépitése nem lehetséges a munkásosztály forradalmi pártja nélkül. A marxizmus-leninizmusban a legfontosabb hely illeti meg a kommunista pártra, alapjaira, felépitésének és müködésének sarkalatos elveire vonatkozó tanitásokat.

Különleges jelentőségü a párt szervezeti felépitése alapelveként a demokratikus centralizmus elve. Az SZKP és más testvéri, marxista-leninista pártok, tapasztalatai meggyőzően tanusitják, hogy a pártélet törvényét képező elvnek torzitásmentes érvényesitése egyuttal a párt minden sikerének, életképességének és erejének meghatározó feltételét képezi.

Nem tekinthető véletlennek, hogy a marxizmus-leninizmus és a kommunizmus minden ellenfele harcol ez ellen az elv ellen. A marxista-leninista tanitások majd minden hamisitása, a reális szocializmusra szórt rágalmak, ilyen vagy olyan módon a kommunista pártok "antidemokratizmusára" vonatkozó rég lejárt és leleplezett hamis tézist használják fel. S ennek megfelelően azokat a csoportokat, amelyek ilyen vagy olyan formában elvetik a demokratikus centralizmust, sietve az igazi kommunizmus képviselőinek kiáltják ki az antikommunizmus bajnokai.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme óta eltelt több mint hat évtized tapasztalatai fényében méginkább aktuális feladat tanulmányozni és kutatni a pártonbelüli demokratizmus fejlesztésére a demokratikus centralizmus követelményeinek az életbe történő átültetésére vonatkozóan a marxista-leninista pártok tevékenységét. Az ilyen jellegü kutatás során fel nem becsülhető jelentőségü segitséget jelent a lenini metodológia. Lehetőséget arra, hogy alkalmazásával a demokratizmus és a centralizmus közötti kölcsönhatásra vonatkozóan mélyrehatoló, mindenoldalu elemzést végezzünk, s feltárjuk a pártonbelüli demokratizmus fejlődésének alapvető vonásait és tendenciáit. Ezért is kívánatos a párton belüli demokráciával kapcsolatos lenini tanitás néhány tételét behatóbban érinteni.

Kiindulási pont elemzésünkben kétségtelenül az egységes egészet alkotó demokratikus centralizmus két oldalának, a centralizmusnak és demokratizmusnak belső, dialektikus egységére vonatkozó lenini felfogás. Bármiféle szétválasztásuk, belső kapcsolatuk ignorálása s különösképpen szembeállitásuk ahhoz vezetne, hogy az egyik vagy másik oldal lényeges vonatkozásai válnának érthetetlenné , vagy egymáshoz való viszonyuk kerülne elferditésre. Ez utóbbi sajátosan jellemző a demokratikus centralizmus revizionista értelmezésére. A lenini metodológia lényege fejeződik ki továbbá abban is, hogy egységes oszthatatlan egészként értelmezett egységes elv két oldala közti kölcsön-viszony pontos számbavétele tanuskodik a párt tevékenységében életbevágóan fontos demokratikus centralizmus helyes és mély megértéséről. A két oldal egységének a gyakorlatban történő érvényesülése képes biztositani a párt sorainak szervezettségét, egységes fegyelmét, tömörülését és monolit egységét, előmozditva valamennyi pártszervezet és minden kommunista kezdeményezőkészségét, energiáját és magasfoku aktivitását. A centralizmus és a demokratizmus egyaránt szükséges feltétel ahhoz, hogy a párt képes legyen betölteni a munkásosztály élcsapata szerepkört, valamint a párt helyes és hatékony müködéséhez .

Fontos aláhuzni, hogy a munkásosztálynak a szocializmus felépitéséért folytatott harcában a forradalmi harc egész menete feltételezi a centralizmus és a demokratizmus egységét. Lenin nem egyszer mutatott rá arra, hogy a demokratikus centralizmus elengedhetetlen feltétele a pártnak a szervezetek rendszereként való müködéséhez, a tömegekhez füződő elszakithatatlan kapcsolatai ápolásához, a magas foku hatékonysághoz, valamennyi elhatározása effektiv megvalósitásához. Ez vezet el Lenin számos müvében szereplő azon következtetés levonásához, hogy a párt ereje elsősorban szervezetei és tagjai magasfoku aktivitásában, müködése egységében és szervezettsége magasabb fokában rejlik. S a párt, amely az osztályhoz viszonyitva kisebbséget alkot, azonban nagy tekintéllyel rendelkezvén a tömegek előtt, és támaszkodva az iránta megnyilvánuló bizalomra, képes a politikai vezető, vezér szerepének sikeres teljesitésére és győzelemre is vezeti a tömegeket.

Elvi jelentőségüek V.I. Lenin eszméi a párt demokratizmusáról. A proletárpárt alapvető szervezeti elveit ugyan még Marx és Engels dolgozták ki. Az általuk szervezett "Kommunisták Szövetségét" Lenin "bár nem nagy, de igazi proletárpártnak"[1] nevezte. Engels pedig ugy jellemezte, hogy a "Kommunisták Szövetsége" szervezete "teljességgel demokratikus"[2] volt. A Marx és Engels által létrehozott I. Internacionálé felépitését tekintve nemcsak demokratikus szervezet volt, de Lenin megfogalmazásában "alapját"[3] képezte a szocializmusért folytatott nemzetközi proletárharcnak.

Lenin az ujtipusu párt létrehozására irányuló tevékenysége első lépéseitől kezdődően a demokratizmust , mint az egységes elv alkotórészét a feladatok sikeres megvalósitása feltételeként kezelte, mind a legközelebbi taktikai, mind a hosszutávra szóló stratégiai feladatokat tekintve. A párton belüli demokratizmus fejlesztésére való irányvétel feltétlen követelmény volt a Lenin vezetése alatt létrehozott párt számára. Természetszerüleg azonban az illegális harc feltételei nem tették lehetővé, hogy a demokratizmus összes követelményei realizálásra kerüljenek. Ahogy azonban a forradalmi harc eredményeként megváltoztak a körülmények s kedvező feltételek jöttek létre, Lenin azonnal előtérbe állitotta a pártonbelüli demokratizmus mindenoldalu fejlesztésének és a párt tevékenységében történő érvényesitésének feladatait. A Nagy Október győzelmét követően a gyakorlati pártmunka tapasztalatai általánositására támaszkodva, Lenin mindenoldaluan továbbfejlesztette még az Október előtti időszakban felvetett elgondolásait, mintegy felvértezve a pártot nézetei egész rendszerének kifejtésével a párton belüli demokratizmus fejlesztésének és elmélyitésének kérdésére vonatkozóan.

A demokratizmust, a párt helyes müködésének feltételeként Lenin mindenekelőtt a párt minőségi jellemzői egyikeként elemezte. A párt olyan társadalmi szervezet, mely a kommunizmusért, a munkásosztály ügyének közös céljaiért folyó harc bázisán tömörült öntudatos harcosok önkéntes szövetsége. A pártot azonban nem tagjainak számtani összege jelenti, ellenkezőleg az, hogy a pártkollektivák, pártszervezetek rendszere, s amely rendszernek a kommunisták aktiv öntudatos célirányos tevékenysége képezi hajtóerejét. Ezt a magasfoku aktivitást az egész pártélet teljes demokratizálása nélkül nem lenne lehetséges elérni. Lenin alkotta még azt az utolérhetetlenül árnyalt, pontos formulát, hogy "minden párttag felelős a pártért, és a párt felelős minden tagjáért".[4]

Ez a megállapitás az OSZMP (b) II. kongresszusa 1903. augusztus 2-(15-)-i ülésén hangzott el. Ezen a kongresszuson jött létre az uj tipusu párt. Ez a tétel tartalmazza a párton belüli élet demokratizmusa lényegének feltárásához a megközelités lényegi metodológiai aspektusait. A párt tagjai a pártszervezetekben egyenlő jogokat élveznek és annak teljesjogu gazdái. Ők maguk vitatják meg és döntik el a szervezet tevékenységének összes kérdéseit, igy ők döntenek a vezető szerveik kialakitásának kérdésében is.

Mit is jelent a párton belüli demokrácia felfogása? Lenin a következő módon válaszolta meg: "Ez azt jelenti, hogy a párt valamennyi ügyét, közvetlenül vagy képviselők utján a párt valamennyi tagja intézi, mégpedig kivétel nélkül valamennyi, egyenlő jogokkal, emellett a párt valamennyi vezető funkcionáriusát, valamennyi vezető testületét, valamennyi szervét választják, mindegyik beszámolási kötelezettséggel tartozik és leváltható."[5] - Ily módon, a demokratizmus első vonása a pártszervek általános választása követelményében fejeződik ki. A párt tagjai, maguk a kommunisták döntenek a vezető szervek kialakitásának kérdésében. Ez az előirás a vezetői tevékenység feletti reális ellenőrzést is feltételezi, következésképpen a pártmunkások minőségi jellemzőinek reális értékelését jó tulajdonságaikkal és gyöngeségeikkel együtt. Elvi, a pártügyek alakulására támaszkodó megitélés - hangsulyozta Lenin - ez teremti meg a vezető posztokra valóban rátermett, tapasztalt, tekintéllyel és a kommunisták bizalmával rendelkezők kiválasztódásának biztositékait.

A párt minden tagja, annál fogva is, hogy öntudatból és önként lépett a párt tagjai sorába, kötelezettséget vállalt arra, hogy eltökélten harcol a párt ügyéért, teljesiti a program és Szervezeti Szabályzat követelményeit, betartja a pártfegyelmet. Ezzel egyidejüleg, mint a pártszervezet egyenjogu tagja maximális erőkifejtéssel, egész tehetségével, energiájával és kezdeményező készséggel, azaz valójában a szervezet gazdájaként vesz részt a párt ügyeiben és viseli a ráháruló felelősséget. A demokratizmus lenini értelmezése egyaránt szembefordulást jelent mind a párt cselekvési egységét aláásással fenyegető anarchista önkényeskedéssel, mind a demokratizmus mellőzésére vezető bürokratizmussal szemben.

Ezek a lenini követelmények egyenesen következnek a párt tevékenységének azon elvéből és legfontosabb kardinális jelentőségü feladatából, hogy állandóan erősitve a tömegekhez fűződő kapcsolatait, vonja a tömegeket a maga oldalára, irányitsa őket a céljaik megvalósitására vezető uton. Ezt azonban csak olyan feltétel mellett lehetséges megvalósitani, hogy ha a párton belüli élet egészét a legkövetkezetesebb demokratizmus hatja át. A munkástömegek és valamennyi dolgozó akkor lesz áthatva a párt iránti bizalommal, ha meg lesz győződve arról, hogy a párt maga modellje, példája és iskolája lesz a demokratikus elveket megtestesitő szervezetnek. Ez hatalmas jelentőségü, különösen a hatalom megragadása után, amikor a munkásosztály pártja vezetésével hozzákezd a szocializmus épitéséhez, s amelynek során szükségképpen megoldásra kerülő feladat lesz a tömegek bekapcsolása az összes ügyek intézésébe. A kormányzásra való felkészitést a párt mindenekelőtt saját tagságát felölelően szervezi meg.

A tömegekhez fűződő kapcsolat minden erővel történő erősitése - Lenin szerint - azt jelenti, hogy alaposan ismerni kell az embereket, abszolute mindent kell tudni a tömegekről, törekvéseikről, hangulatukat, szükségleteiket és kérdéseiket, azaz mindig a tömegek sürüjében kell lenni.[6]

Lenin a demokratizmus érvényesüléséhez mindig is nagyon fontos vonásként tartotta számon az olyan normák feltétlen betartását, mint számadásra való kötelezettség, az ügyek nyilvános kezelése és a legszélesebb körben történő informálás. Ezek olyan általános jellegü normák, amelyek a pártstruktura minden láncszemében kell, hogy érvényre jussanak. Egyenesen következnek a pártszervek választottságának elvéből, és feltételezik a pártszervek rendszeres, szabályszerü számadási kötelezettségét a kommunisták előtt, a pártszervezetektől felfelé egész a Központi Bizottságig. A számadási kötelezettség teszi lehetővé a vezetői készség és a vezetők munkastilusa tényleges elbirálását, annak mérlegelését: képes-e a tapasztalatok, a kommunisták véleményének és javaslatainak hasznositására, a kongresszus, a pártkonferencia és a taggyülés határozatainak az életbe történő átültetésére.

Az ügyek nyilt kezelésének a megvalósulása a munkában, a kommunisták és az összes dolgozók informálása a párt tevékenységéről, - a demokratizmus megdönthetetlen, feltétlen követelménye. Ahhoz, hogy egy állásponton legyenek a párttal - nem egyszer hangoztatta Lenin - mi magunk vagyunk kötelesek rábirni a mind szélesebb tömegeket a pártügyekben való részvételre. A tömegek önálló itéletalkotásához még több bizalmat, még több világosságot kell biztositani, hadd tudjon a párt mindenről. Feltétlenül szükséges, hogy egészen tisztán és világosan lássa minden munkás a tevékenység egészét, és nem szabad semmit sem eltitkolni, hanem az összesség itélőszéke elé kell bocsátani mindent.[7] Ugyancsak szükséges aláhuzni, hogy egyidejüleg Lenin minden módon védelmezte a tekintély szerepére vonatkozó elv marxista értelmezését. Ez mindenekelőtt a tapasztalatok tekintélyének elismerését jelenti, azaz az edzett, állhatatos, a forradalmi hagyományokon nevelkedett, széles körü politikai látókörrel rendelkező harcos emberek tapasztalatainak kijáró tekintély. Lenin aláhuzta, hogy a tekintély szerepére vonatkozó értelmezés nem szükithető le az önmagában álló pártkeretekre, hanem a legszervesebben hozzátartozik és nem kevésbé jelentős forrása a szocialista világ hadserege közös soraiban kivivott igen változatos harc tekintélye is.[8]

A párton belüli élet demokratizmusa kifejeződik továbbá a pártvezetés kollektivitásában is, mely a pártvezetés legfőbb elve. Lenin tevékenysége minden szakaszában nem csökkenő figyelmet tanusitott ennek az elvnek. A kollektivitás magából a párt természetéből következik, abból, hogy a párt a kommunizmus ügyéért elkötelezett harcosok önkéntes szövetsége.

A párt összes ügyeinek, minden kérdésnek kivétel nélküli legszélesebb kollektiv megvitatása, beleértve a párthatározatok és döntések kidolgozását, s végül az elfogadott határozatok realizálását - ime azok a követelmények, amelyekben megtestesül a pártvezetés kollektivitása. A pártvezetés kollektivitása révén kerülhető el a szubjektivizmus, küszöbölhetők ki az egyoldaluságok és tévedések, általa érhető el a tömegek kollektiv tapasztalatának marximális mértékü figyelembevétele, a mindenoldaluan és tudományosan megalapozott határozatok kidolgozása, az egész pártban minden pártkollektiva szervezett közremüködéséhez szükséges baráti légkör létrejötte. Lenin egész tevékenysége a kollektivitásnak, a szavak és tettek egységének legnagyszerübb példája. A bel- és külpolitika minden aktuális kérdését fontosnak tartotta, hogy a Központi Bizottság ülései elé terjesszék, hogy a kongresszusokat megelőzően a Központi Bizottság által előterjeszteni javasolt dokumentumokról vitákat szervezzenek, azok megvitatásra kerüljenek széles körben a pártszervezetekben és számos más erre szervezett értekezleten.

Ezzel azonos sulyu a kritikára és önkritikára vonatkozó lenini tétel, amely nélkül a demokratizmus nem lehet teljes. "Szabad vita, akcióegység - ez az, amit okvetlenül el kell érnünk."[9] Ime itt is látjuk, a lenini metodológiának azt a sajátosságát, hogy olyan dialektikus megközelitést testesit meg, amely számitásba veszi a jelenség minden oldalát. A szabad megvitatás, szabad kritika kapcsolódik az akcióegységhez, a cselekvés helyességéhez. Majd Lenin igy folytatja a továbbiakban: "A demokratikus centralizmusnak és a helyi szervek autonómiájának elve éppen azt jelenti, hogy teljes mértékben és mindenütt biztositani kell a birálat szabadságát, amennyiben ez nem sérti egy-egy meghatározott akció egységét, viszont nem engedhető meg semmiféle olyan birálat, amely aláássa vagy megnehezíti a párt által elhatározott akció egységét."[10] Lenin világos álláspontot képviselt az elvi kritikára, az ügy érdekében álló kritikára nézve és határozottan fellépett az öncélu, kritikát a kritika kedvéért előfordulásai ellen. A vitás kérdések és megérett problémák mindenoldalu és nyilt megvitatása feltételezi, hogy ilyen nyiltan "és tömegméretekben kikérik valamennyi párttag véleményét".[11]

Egyidejüleg azonban különösen fontos meghuzni a világos válaszvonalat egyfelől a pártot erősitő kritika, másfelől az ügy érdekeit sértő kritizálósdi között. Egyesek hajlamosak arra, hogy a birálat és megvitatás szabadságát ugy értelmezzék, mint lehetőséget soha véget nem érő kivitatásra és gyakorlatilag a párt "vitaklubbá" történő átalakitását kezdeményezik. Az ilyenfajta vélekedés tarthatatlanságára és hibás voltára vonatkozóan a gyakorlat próbája megfelelő érvekkel szolgál. Lenin szerint a vitának a lehető legnagyobb mértékben elő kell segitenie az ügyek kedvezőre fordulását, a minden megfontolt ajánlás legteljesebb számbavételével s a kollektiv tapasztalatok felhasználásával. Másképpen szólva, a birálat és megvitatás szabadsága az ügy érdekeit szolgálja. A valódi birálatot mindenoldalu támogatásban kell részesiteni. A birálat elfojtását, s méginkább a birálat miatti üldöztetést a párt elitéli. Az ilyenfajta jelenségek vétkeseit felelősségrevonásban kell részesiteni. Az elvi birálat példája volt a személyi kultusz határozott elitélése az SZKP részéről. Egyidejüleg azonban a párt elutasitja az arra irányuló kisérleteket, hogy a kritika ürügyén diszkreditálják és gyalázzák a szocialista rendet, a reális szocializmus által elért vivmányokat.

Lenin ugy vélte, hogy a párt viszonyulása az elkövetett hibákhoz a párt érettségéről, erejéről, illetve gyengeségéről tanuskodik. Ha a párt nyiltan és bátran feltárja a hibákat - ez biztositék arra, hogy ezek a hibák kiküszöbölésre kerülnek és leküzdik őket. Semmi sem lehet nagyobb veszély a pártra, mintha a párt elbizakodottá válik, mert az elzárná az utat a gyengeségek, tévedések és hiányosságok elháritásához.[12]

A kritika és önkritika - a párton belüli élet normája, melynek kötelező érvényesülését biztositani szükséges a párt minden láncszemében, és amely alól nem lehetséges kivétel. Lenin nem egy alkalommal szólt arról, hogy a munka során elkerülhetetlen meghatározott hibák elkövetése. Csak az nem követ el hibát, aki nem dolgozik. Hibáznak a vezetők is. "Az olasz szocialisták kongresszusa" c. cikkében Lenin rámutatott "A munkásvezérek nem angyalok, nem szentek, nem hősök, hanem emberek, mint bárki más. Hibákat követnek el. A párt helyreigazitja ezeket a hibákat."[13]

Lenin nagyon nagy figyelmet forditott a széles tömegek öntevékenységére, kezdeményezőkészségének mindenoldalu fejlesztésére, a párt minden tagjának bevonására az aktiv pártmunka végzésére, a kommunisták magas követelmények szellemében történő nevelésére, a birálat helyes pártszerü felfogásának általánossá válására.

A párton belüli demokratizmus mindenoldalu fejlesztéséért küzdve Lenin a leghatározottabb módon fellépett a bürokratikus megnyilvánulások ellen, a sablon, a formalizmus és ritus jelenségei ellen.

A munkában az alkotó megközelités általánossá válása, a bátorság és ujitó szellem, uj formák és módszerek kutatása a pártmunkában, annak tudományos alapokra épülő megszervezése, a pártnak a tömegekhez füződő, élő kapcsolatrendszerének megerősitése - ime ezek azok a követelmények, melyek a lenini munkastilus jellemzői, s amelyek a párton belüli demokratizmus fejlesztése követelményeinek az életbe történő átültetésének szakadatlan megtestesülését biztositják.

Az SZKP mindig ugy fogja fel a leninizmust, mint a cselekvés vezérfonalát. A párt programjai és összes tervei a marxizmus-leninizmus szilárd alapjára épülnek. A párton belüli élet demokratizmusának lenini eszméit az SZKP következetesen váltja valóra. A lenini elvekhez ragaszkodva az SZKP állandóan fejleszti és tökéletesiti a demokratizmust a párt tevékenységében. Ez tükröződik a pártról szóló tanitásnak a fejlett szocializmus viszonyaira történő kollektiv alkotó továbbfejlesztésében, a pártélet normáinak konkrét tételekkel történő gazdagitásában.

Megsérthetetlen szabállyá vált a demokratikus és széles körü véleménykérés kiterjedt alkalmazása a szociális és gazdaságpolitika legfőbb kérdéseit illetően. Az ilyenfajta megvitatás nem korlátozódik pártkeretekre, hanem átterjed az egész országra. Ezekre a szabad, semmi által nem korlátozott részvételü megvitatáson való részvételre gyakorlatilag az egész lakosság, Szovjetunió összes népei meghivást kapnak. Igy az SZKP KB irányelv-tervezete "a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésének alapvető irányairól az 1976-80 években" valóságos megvitatásra került valamennyi dolgozó részvételével. Nagyszámu ajánlás, kiegészitő javaslat is érkezett, melyeket az illetékes állami- és pártszervek figyelmesen tanulmányoztak.

A párt teljesitette azt a Lenin által megfogalmazott feladatot, miszerint hozzá kell segiteni a dolgozókat ahhoz, hogy tudatukba vésődjék: ők maguk az ország teljesjogu gazdái. Lenin 1917 november 5 (18)-án "A lakossághoz" intézett felhivásában irta: "Ne feledjék, hogy most maguk kormányozzák az államot. Senki sem segithet magukon, ha maguk nem egyesülnek és nem veszik a maguk kezébe az állam minden ügyét. A maguk szovjetjei mostantól fogva az államhatalom szervei, teljhatalmu és döntésre jogosult szervek."[14]

A fejlett szocialista társadalom a tömegek tudatossága által erős. Lenin kifejezésével élve, "az állam akkor erős, ha a tömegek mindent tudnak, mindenről véleményt tudnak alkotni és mindent tudatosan tesznek".[15] Az embereknek az uj társadalom tudatos épitőivé, igazi hazafiakká és internacionalistákká, az ország gazdáivá, kormányzási ügyekben aktiv résztvevőkké történő nevelése - a kommunista párt tevékenysége egyik legjelentősebb eredménye.

L.I. Brezsnyev, az SZKP KB főtitkára a XXV. kongresszuson a Központi Bizottság beszámolójában rendkivül aláhuzta a párton belüli demokratizmus továbbfejlesztése terén kifejtett tevékenység hatalmas jelentőségét: "Elképzelhetik, mennyire fontos, hogy a párt minden láncszeme összehangoltan, aktivan és céltudatosan müködjék. Ez csakis a pártélet normáinak, a pártvezetés elveinek, a demokratikus centralizmus elvének hiánytalan alkalmazásával érhető el."[16]

A párton belüli demokratizmus továbbfejlesztésében fontos szerepet töltenek be a Központi Bizottság 1964. októberi plénumának, az SZKP XXIII. és XXIV. pártkongresszusainak a határozatai. A párt saját tevékenységében helyénvalóan alkalmazza a birálat és önbirálat lenini követelményeit, mindig tartva magát az ügyek állásának realisztikus, józan értékeléséhez, és megláttatva a ki nem használt tartalékokat, a gyengeségeket és hiányosságokat. A minden vonatkozásban szigoru kritikai megközelités rendkivüli jelentőségü. "A kritika értéke igazságosságában, a felvetett kérdések társadalmi jelentőségében rejlik - mondotta L.I. Brezsnyev. - Ami pedig az önkritika értékét illeti, azt őszintesége, a hibák és a hiányosságok gyors kijavitására való készség adja meg."[17] Brezsnyev elvtárs aláhuzta, hogy "a pártdemokrácia következetes fejlesztése, a követelmények növelése, a párt minden tagjával szemben elévülhetetlen lenini elvek, napjainkban is a párt fejlődésének alapjai."[18] Ezt a következtetést a tények igazolják. Mindenekelőtt az SZKP taglétszámának növekedése, amely tanuskodik a párt lenini irányvonalának a nép által történő teljes támogatásáról, a tömegek körében a párt tekintélyének növekedéséről, s a párttagság soraira kiterjedően az eszmei és szervezeti egység további megszilárdulásáról.

Az SZKP összetétele: 41,6% munkás, 13,9% kolhoztag, 20% körüli a müszaki értelmiség és több mint 24%-ot tesz ki a tudomány, irodalom, müvészetek jeles képviselői, az ismeretterjesztés, egészségügy, igazgatási dolgozók és katona elvtársak részaránya. A vonatkozó párthatározatok teljesitése "elősegitette a párton belüli demokratizmusnak, a pártvezetés kollektivitásának elmélyülését, a szervezeti formák és párttevékenységi módszerek továbbfejlesztését".[19]

A fejlett szocialista társadalom szakaszában a fejlesztés magasfoku dinamizmusa, a kommunista épités méreteinek növekedése, a szocializmus országai közti kölcsönkapcsolatok állandó növekedése, a szocialista közösség országai kommunista pártjainak testvéri együttmüködése, együttesen oldva meg a nemzetközi szintéren a szocializmus országaira háruló feladatokat - mindez elkerülhetetlenül megköveteli a szocialista társadalom épitésén, a szocializmus politikai rendszere tökéletesitésén munkálkodó pártjaik szerepének szüntelen növekedését. Ezért is szükséges következetesen és állhatatosan valóra váltani a szocialista demokratizmus továbbfejlesztésének irányvonalát, aktivizálni a társadalmi szervezetek tevékenységét, még jobban kiszélesiteni a társadalom ügyeinek kormányzásába bevont részt vevő tömegek körét. Ezen legfontosabb feladatok sikeres megvalósitásának feltételét képezi magának a pártnak mint a szocializmus politikai rendszere magjának a továbbfejlődése. A párt egész élete és tevékenysége, amely a nép legalapvetőbb mélyreható érdekeit fejezi ki, a pártvezetés és pártélet lenini normáin alapszik.

L.I. Brezsnyev elvtárs mondotta az SZKP XXV. kongresszusán: "pártunk erőfeszitései arra irányulnak, hogy mindent megtegyünk az ember jólétéért az ember nevében. Éppen ez a magasztos humanus cél egyesiti a pártot a néppel, köti össze széttéphetetlenül a pártot és minden szovjet embert".[20]

A nép bizik a pártban. Teljes egészében támogatja bel- és külpolitikáját. "És ez megtizszerezi a párt erejét, s szüntelenül merit belőle."[21]

Jegyzetek

1. LÖM. 23.k. 365 old.
2. MEM 21.k. 208-209. old.
3. LÖM 38.k. 294 old.
4. LÖM 7.k. 275 old.
5. LÖM 14.k. 244 old.
6. LÖM 44.k. 338 old.
7. LÖM 8.k. 90-93 old.
8. LÖM 14.k. 218 old.
9. LÖM 13.k. 62 old.
10. LÖM 13.k. 127 old.
11. LÖM 25.k. 404 old.
12. LÖM 40.k. 308-309.old.
13. LÖM 21.k. 393 old.
14. LÖM 35.k. 65 old.
15. LÖM 35.k. 20 old.
16. Az SZKP XXV. kongresszusa Budapest, 1976. Kossuth, 77. old.
17. Uo.: 82.old.
18. Uo.: 77.old.
19. Uo.: 77.old.
20. Uo.: 103.old.
21. Uo.: 103.old.

Varsányiné Szabó Mária: A párt munkastílusának néhány kérdéséről

A munkásosztály forradalmi pártjáról szóló marxista-leninista tanitás korunkban több okból az ideológiai munka, az ideológiai harc központi kérdésévé vált.

A legfontosabb - időszerüséget kölcsönző - ok az, hogy a forradalmi harc egyre bonyolultabbá váló feltételei igen magas foku tervező és irányitó tevékenységet kivánnak meg a marxista-leninista pártoktól. Fokozottan igaz ez a megállapitás a szocialista országokban dolgozó kommunista pártokkal szemben támasztott követelményeket illetően. Tudjuk, hogy a szocialista forradalom győzelme minőségileg uj helyzetet, uj lehetőséget teremt a társadalom irányitása szempontjából. Létrejönnek a feltételei annak, hogy a társadalom fejlődése céltudatosan, az objektiv fejlődéstörvények ismeretében és felhasználásával menjen végbe. A szocialista forradalom győzelme megteremti azokat a politikai, gazdasági, társadalmi lehetőségeket, amelyek a társadalmi folyamatok tudományos irányitásának alapját jelentik.

A marxista-leninista párt, mely a szocialista társadalom vezető politikai szervezete, képes a társadalmi fejlődés törvényszerüségeinek feltárására, ennek birtokában a tudományos elemzésre és értékelésre, valamint a fejlődés szubjektiv feltételeinek biztositására.

A szocialista társadalom politikai rendszerében különleges helyet foglal el a munkásosztály marxista-leninista pártja, amelynek a fejlődés fő vonalát meghatározó döntései kijelölik a politikai rendszer többi elemének tevékenységi körét is.

Az előbbiekben megfogalmazott gondolatsor - a téma szempontjából - két alapvető kérdéscsoportot érint: Az egyik: a párt és a munkásosztály vezető szerepének kérdése. A másik: a pártnak mint a szocialista társadalom politikai rendszere központi elemének viszonya a politikai rendszer többi eleméhez, illetve a társadalom tömegeihez.

A párt, a munkásosztály vezető szerepéről

A marxista-leninista párt és a szocialista társadalom legprogresszivebb erejét alkotó munkásosztály vezető szerepének erősitése nem propagandisztikus célokat szolgáló, időleges politikai jelszó, hanem egész történelmi korszakokra érvényes társadalmi törvényszerüség, amely az osztályok megszünéséig, a kommunizmus felépüléséig érvényes.

Politikai szempontból a munkásosztály vezető szerepe mindenekelőtt osztályok közötti politikai viszonyokat fejez ki.

A munkásosztály politikai vezető szerepét - mind az államhoz, mind a többi osztályhoz vagy társadalmi réteghez való viszonyában - elsősorban pártján keresztül valósitja meg.

A párt vezető szerepe a pártnak a társadalom politikai rendszerét alkotó egyéb elemekhez való viszonyát - igy a pártnak az államhoz, szakszervezetekhez és tömegszervezetekhez való viszonyát - fejezi ki.

A párt maga is eszköze - igaz legfőbb eszköze a munkásosztály vezető szerepe érvényesülésének, tevékenységének tehát osztályjellege, osztályfunkciója van. Létének értelme a munkásosztály érdekeinek megvalósitása. Ezért szükséges az állandó, intenziv kapcsolat és aktiv kölcsönhatás a párt és a munkásosztály, az egész dolgozó nép között.

A munkásosztály kettős feladata (tényleges termelő és társadalmat, államot vezető és irányitó osztály) ugy valósul meg, hogy rendszeresen kiválasztja magából és periodikusan megujitja az élcsapatot, amely a munkásosztály alkotó részeként, - tehát nem helyette, nem rajta kivül - tölti be társadalompolitikai funkcióját.

A párt vezető szerepének tehát két fő oldala van:
- elméleti-politikai tevékenysége, az a feladata, hogy a társadalmi fejlődés törvényszerüségeinek feltárásával és tudományos elemzésével olyan politikát alakitson ki, olyan célokat jelöljön meg, amelyek helyesen fejezik ki a társadalom előtt álló legfontosabb feladatokat;
- politikai szervező tevékenysége, amelynek során megismerteti és elfogadtatja politikáját a tömegekkel és szervezi azok tevékenységét a politika megvalósitására.

Rendkivül összetett és bonyolult kölcsönhatás érvényesül a politika elvszerüsége, a vezetési módszerek jellege és a vezető szerep fejlődése, a tömegkapcsolatok alakulása között.

A politika és a munkastílus kapcsolata

A párt politikája és munkastilusa elválaszthatatlan egymástól, közöttük dialektikus kölcsönhatás érvényesül. Meghatározó szerepe a politikának van; a jó munkastilus eszköze a politikai döntések optimális megvalósitásának. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a munkastilus fogalma csupán eszközök, módszerek sokaságát tartalmazza. "A párt munkastilusán azokat az elveket, cselekvési módszereket és munkaformákat értjük, melyek jellemzik a pártnak politikája kidolgozására, döntései kialakitására és megvalósulására irányuló tevékenységét."[1]

Ebben a komplexumban az állandó elemet a munkastilust jellemző elvek alkotják, amelyek - természetesen - befolyásoló erővel birnak a munkastilus változó elemeire, a munkaformák, - és módszerek sokaságára.

A munkastilus állandó és változó elemei egymást erősitve, egységes egészként érvényesülnek a párt tevékenységében, de egyik vagy másik vonásuk - a társadalmi fejlődés adott szakaszának konkrét követelményeit figyelembe véve - jelentősebbé válik, illetve átmenetileg háttérbe kerülhet.

Igy a munkastilust jellemző vonásokat meghatározó tényezőként befolyásolja:
- a társadalom adott fejlettségi foka, osztályviszonyai, feladatai;
- valamint a párt politikája.

Az előbbiekből következik, hogy amikor a politikára az elvszerüség és következetesség, a vezetési módszerekre a demokratizmus jellemző: erősödik a párt vezető szerepe. Amikor a politikai irányvonalban következetlenség érvényesül: ez általában a módszerek, vezetési stilus negativ irányu változását eredményezi. A demokratikus módszerek helyét ilyen időszakokban az adminisztrativ eszközök alkalmazása veheti át, ami veszélyeztetheti a vezető szerep érvényesülését. Ez a párt és a tömegek kapcsolatában átmeneti gyengülést eredményezhet, ami a politikai irányvonal további torzulásához vezethet. Meg kell azonban jegyezni, hogy a politika elsődleges, meghatározó szerepe nem hat automatikusan: tehát a jó politikai irányvonal kidolgozása csupán a feltételeit teremti meg a helyes munkaformák kidolgozásának, s a kimunkált, jó módszerek sem "örök" időkre szólnak.

Az OK/b/P X. Kongresszusának határozata ezt a felismerést és követelményt fogalmazta meg: "A forradalmi marxizmus pártja merőben helytelennek tartja egy abszolut helyes, a forradalmi folyamat minden szakaszának megfelelő pártszervezeti forma, ugyszintén ilyen munkamódszerek keresését. Ellenkezőleg, a szervezeti formát és munkamódszereket az adott konkrét történelmi helyzet sajátosságai és az ebből közvetlenül fakadó feladatok határozzák meg... bármilyen szervezeti forma és az annak megfelelő munkamódszer a forradalmi fejlődés feltételeinek megváltozásával a pártszervezet fejlődési formáiból e fejlődés béklyóivá válhatnak."[2]

Ezen megállapitások ma is érvényesek.

A párt viszonya a politikai rendszer többi eleméhez

Abból következően, hogy a párt a társadalom vezető ereje, a szocializmus politikai rendszerének központi eleme, belátható, hogy munkastilusa nagy hatást gyakorol az állami és társadalmi szervek munkastilusára, tömegkapcsolatára is.

A szocialista politikai vezetés pártirányitásának elve növekvő mértékben kell, hogy érvényesüljön a politikai rendszer minden szintjén, vertikálisan és horizontálisan egyaránt. A politikai rendszeren belül vertikálisan, horizontálisan és funkcionálisan is differenciált 3 fő szektor (politikai, gazdasági, ideológiai) tevékenységében egyidejüen ható differenciálódás és integrálódás megy végbe. A szocialista épitőmunka fő kérdéseiben való eligazodás, ezekben a kérdésekben konkrét irányitó tevékenység kifejtése egyre több és jobb szakjellegü ismeretet igényel.

Ugyanakkor ez nem jelentheti a politikai vezetés különböző szféráinak puszta "egymás melletiségét". Az egyirányu vezetéssé való integrálódás folyamata tehát jelenti egyrészt azt, hogy a különböző szektorok vezetői egységes irányitó testületté szerveződve, politikai vezető tevékenységükkel "egyirányusitják" a politikai rendszer különböző szektorainak tevékenységét is.

Az integrálódás és differenciálódás természetesen nemcsak a politikai rendszer egészében hat. Megfigyelhető az egyes elemek, - tehát a párt, állami szervek, társadalmi szervek - belső felépitésében és munkamegosztásában, működési mechanizmusában is.

Mindezeket figyelembe véve erőteljesen törekedni kell a politikai rendszer egyes elemeinek tevékenységében:
- az azonos cél érdekében megoldandó feladatok tartalmi és módszerbeli elhatárolására;
- egészséges munkamegosztás kialakitása;
- s ebben a feladatkörben a rendszer központi elemének a pártnak operativitása fokozására.

Ez a célkitüzés feltételezi, hogy az elfogadott határozatok azonos értelmezése, védelmezése a politikai rendszer minden szintjén és szférájában a munka egyik legfontosabb jellemzője, ami együtt kell, hogy járjon a végrehajtás - azonos szellemben történő - biztositásával is. Ez csak akkor lehetséges, ha a vezetés egész folyamatában jelen van a kölcsönös bizalmon alapuló állandó tájékoztatás és konzultáció.

A szocializmus épitésének időszakában a politikai rendszer müködésének sajátos vonásokat kölcsönöz az a tény, hogy a forradalmi munkáspártok többsége kormányzó pártként funkcionál.

A pártnak ezt a képességét Lenin abban jelölte meg, hogy "az objektiv helyzetnek és a fejlődés objektiv menetének elemzésében tanusitott tudományos józanságot kitünően összekapcsolja azzal, hogy elismeri a tömegek forradalmi energiáját, forradalmi alkotóerejének, forradalmi kezdeményezésének jelentőségét, - és természetesen elismeri ennek jelentőségét az egyes személyek, csoportok, szervezetek, pártok esetében is."[3]

Togliatti is ebben látta a legfontosabb elvi különbséget a marxista forradalmi munkáspárt fogalma és társadalompolitikai funkciója, valamint a burzsoá pártok társadalompolitikai funkciója között: "A szocializmus viszonyai között az ellentétek dialektikája nem a különböző pártok, a kormány és az ellenzék vetélkedésében fejeződik ki, mert az ilyen vetélkedésnek nincs sem objektiv alapja (a valóságban), sem szubjektiv alapja (az emberek tudatában). Ez a dialektika az egységes rendszeren belül fejlődik ki, amely az egymással összehangolt szervezetek sorát foglalja magába."[4]

A klasszikusok megállapitása az elmult évtizedek folyamán a szocializmus épitését vezető és irányitó pártok gyakorlatában is beigazolódtak. A kormányzó forradalmi munkáspárt egyszerre tölti be kormányzati és önellenőrző funkcióját, miközben védelmezi és szilárditja a proletárdiktatura alapjait, kritikusan állandóan értékeli munkáját, érzékeli a társadalom fejlődésének problémáit, megoldásokat dolgoz ki és megszervezi az érdekelt erőket a politikai célok megvalósitásáért.

A többpártrendszer sem módositja a párt vezető szerepét és tömegkapcsolatára, illetve kormányzó és önellenőrző funkciójára vonatkozó dialektikus kölcsönhatás érvényességét.

A párt tömegkapcsolatai

A politikai vezetésnek és a párt munkastilusának is igen fontos kérdése a tömegkapcsolat erősitése és fejlesztése, mert meghatározó szerepet játszik a döntések és a végrehajtás egész folyamatában.

A párt tömegkapcsolatainak jellemző állapota és tendenciája az alapvető kérdésekben való nézetazonosság, illetve a nézetazonosság rendszeres erősitése.

A vezetés és a tömegek szemlélete - konkrét kérdésekben - lényegesen eltérhet egymástól a társadalomban elfoglalt helyük szubjektiv itélő, áttekintő lehetőségük és képességük különbözőségéből következően.

A politikai vezetés és a tömegek nézőpontját, gondolkodásmódját tehát közeliteni kell egymáshoz, hiszen a megértés és egyetértés a döntés előkészitése, a feladatok kijelölése időszakában csakugy, mint a végrehajtás idején döntő fontosságu.

A tömegek gondolkodásmódja sokoldalu, rendszeres, nyilt és őszinte tájékoztatással, meggyőzéssel és neveléssel mind magasabb szintre kell emelni. A vezetés szemléletét közeliteni kell a köznapi, politikus gondolkodásmódhoz, sajátos problémaérzékenységhez. Ennek a kétirányu gondolatcsere-áramlásnak igen nagy a társadalompolitikai fontossága.

Az együttmunkálkodás csak a kölcsönös bizalom alapján bontakozhat ki. A bizalomnak a pártból kell kisugároznia - a tömegek felé, amelyre válaszol a tömegek a párt iránti - a megszolgált és előlegezett bizalom-elemeket hordozó válasza.

A párt nem a tömegekért dolgozik. Munkájának legfőbb jellemzője, hogy a tömegekkel együtt, magasfoku morális hitelt kialakitva, a tömegeket vonzó stilust és szemléletet elsajátitva és alkalmazva felelhet meg feladatainak.

Jegyzetek

1. Pártépités, 1976. Budapest, Kossuth. 220. old.
2. Az SZKP határozatai, 1954., Budapest, Szikra, I. kötet 601. old.
3. Lenin összes müvei, Budapest, 1968. Kossuth, 16. kötet 21. old.
4. Togliatti: A demokrácia és a szocializmus problémái, Budapest, 1965. Kossuth, 202-203. old.

REZÜMÉ

Poller Imre:

A MARXISTA PÁRT FEJLŐDÉSE A PÁRTON BELÜL KELETKEZŐ ELLENTMONDÁSOK FELOLDÁSA ÉS LEKÜZDÉSE ÚTJÁN

Egy fontos és bonyolult témakör vizsgálatának néhány következtetését foglalta össze a tanulmány szerzője. Kiinduló tétele az, hogy a "fejlődés egyetemes törvényszerüsége... a marxista pártnak is törvénye, amely minőségi specifikumának megfelelően szintén belső ellentmondások keletkezése és leküzdése után fejlődik." A párton belüli ellentmondások okai - eredetük és természetük szerint két csoportba sorolhatók: ismeretelméleti és társadalmi okok. Fontos megállapitások sora bizonyitja a tanulmányban, hogy az ellentmondások okainak két csoportját különös körültekintéssel kell elemezni, és a párt tevékenységében az eredményeket tudatosan és következetesen alkalmazva biztositani kell ezek leküzdését és feloldását.

A következőkben, rátérve a párton belüli ellentmondások számbavételére - ezek főbb fokozatait négy csoportba sorolva, részletesen tárgyalja a véleménykülönbségek; a vezetők és vezetettek közötti ellentmondások; a hibák, valamint az elhajlások keletkezésének okait és főbb jellemzőit. A befejező részben vázolja a szerző az ellentmondások feloldására irányuló tevékenység legfontosabb módszereit, eszközeit is.

Tadeusz Stepien:

A PÁRT VEZETŐ SZEREPÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE A FEJLETT SZOCIALISTA TÁRSADALOM ÉPÍTÉSE SORÁN

A szocialista társadalomban a párt vezető szerepével összefüggő feladatok legfontosabbjait számbavéve a tanulmány szerzője alapvetően a LEMP tevékenységének elemzéséből indul ki. Öt főkérdés, - illetve feladatcsoportot emel ki, mint legfontosabbakat; a célok meghatározását, a célok megvalósitásához szükséges feltételek biztositását, a realizálás ellenőrzését, a társadalmi integrálási folyamatok fokozását, valamint a társadalmi öntudat fejlődésének irányitását és alakitását. A téma kifejtésében elsősorban ezeknek a feladatoknak helyes értelmezéséhez kivánt segitséget nyujtani a szerző, miközben az egyes feladatcsoport elemzése során rámutat a jelentkező hibák, közelitések legfontosabb jellemzőire és összefüggéseire, valamint az ellenük való harc lehetséges érveire és módszereire.

Jolanta Polakowska-Kujawa:

A PÁRT SZEREPE A SZOCIALIZMUS ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA EGYSÉGÉNEK MEGVALÓSÍTÁSÁBAN

Az elmélet és a gyakorlat egységének bonyolult összefüggéseit vizsgálja a szerző tanulmányában. Négy alapvető elv felvetését és körvonalazását vállalva részletesen ismerteti - mind a klasszikusok - elsősorban Lenin - megállapitásait, mind pedig a LEMP dokumentumaiban megfogalmazott feladatokat. Felveti ugyanakkor azokat a problémákat, amelyek az elvek megvalósulásának folyamatát jellemzik, és igyekszik választ találni az elmélet és gyakorlat időleges szembekerülésének okaira is.

Különösen fontos elvként kerül tárgyalásra a pártegység elve, illetve az egységgel összefüggő kérdések.

Az elemzés hozzájárul a felvetett kérdések, problémák tisztázásához, helyes megválaszolásához.

Vass László:

A DEMOKRATIKUS CENTRALIZMUS NÉHÁNY VONATKOZÁSÁRÓL

A szocialista társadalom müködési és szerveződési módjáról ir a szerző a demokratikus centralizmus kapcsán.

A modern társadalomban szükséges centralizációt az azt ellenőrző és befolyásoló demokratikus kezdeményezésekkel köti össze.

A demokratikus centralizmus igy a korlátozott és ellenőrzött centralizációt jelenti tulajdonképpen.
Egy más sikon a szerző a problémát döntéselméleti, információelméleti módon közeliti meg. A döntési szintek, a döntést akarók és várók, az egymással nem szinkronban lévő mechanizmusok ütközéseiről ir.
A társadalom egységét a tagoltság megtartásával, dinamikus kategóriaként értelmezi, ahol a politikai alternativák megfogalmazódása válik döntővé. Egység a sokféleségben, szilárd egység a sokféleség által.
A demokratikus centralizmus szervezeti garanciáin gondolkodva felmerül, hogy milyen konfliktusokat szül az 51%-os döntéshozatali mechanizmus? Az 51% és a konszenzus teremtés a 49%-kal? A demokratikus centralizmus folyamatos és valódi müködése esetén nem fordulhat elő tartósan, hogy 51%-os többséggel kell "kormányozni" a pártot.

A szerző véleménye szerint ma a korszerüen értelmezett demokratikus centralizmushoz tehát a képviseleti problémák, a tudományos alternativa-keresések és a hatalom decentralizálása együttesen hozzátartoznak.

V.V. Doszekin:

A PÁRTON BELÜLI DEMOKRÁCIÁRA VONATKOZÓ LENINI TANÍTÁS NÉHÁNY METODOLOGIAI PROBLÉMÁJA

A tanulmány szerzője munkájában a kommunista párttal, a párt felépitésével és müködésének sarkalatos elveivel összefüggő lenini metodológia mélyebb és alaposabb megismerésére törekedett.

Vizsgálódásaink középpontjában a demokratikus centralizmus két oldalának, a centralizmusnak és a demokratizmusnak belső, dialektikus egységére vonatkozó lenini felfogás áll.

A lenini elvek mélyreható tanulmányozása lehetőséget nyujt azoknak az eredményeknek felsorakoztatására, amelyeket a fejlett szocialista társadalom továbbépitésében - a lenini elvek következetes alkalmazásával - a Szovjetunió Kommunista Pártja elért.

Varsányiné Szabó Mária:

A PÁRT MUNKASTÍLUSÁNAK NÉHÁNY KÉRDÉSÉRŐL

A párt munkastilusának kérdéscsoportjából két fő gondolatsor kiemelésével és ezek fontosabb összefüggéseinek feltárásával próbálkozott meg a szerző. Mondanivalójának kibontakozásakor meghatározó álláspontja, hogy a párt munkastilusának fő vonásai elválaszthatatlanok a párt és a munkásosztály vezető szerepének kérdésétől, valamint attól a viszonyrendszertől, amely a pártot, mint a politikai rendszer központi elemét összekapcsolja a politikai rendszer más elemeivel és igy a társadalom tömegeivel.

A munkastilust befolyásoló meghatározó tényezők két fontos csoportját emeli ki a tanulmány: - a társadalom adott fejlettségi foka, osztályviszonyai, feladatai alkotják az egyiket; mig a másik tényező a párt politikája. A továbbiakban a politika és a munkastilus dialektikus kölcsönhatását elemezve nyomatékosan kiemelésre került, hogy a politika elsődlegessége nem hat automatikusan, a helyes irányvonal csupán a feltételeit teremti meg a helyes munkaformák kidolgozásának.

A pártnak és a politikai rendszer többi elemének kapcsolatrendszerében fontos rendező elv a politikai rendszeren belül vertikálisan, horizontálisan és funkcionálisan is differenciált három fő szektor tevékenységében egyidejüleg ható differenciálódás és integrálódás. Ebből következően is igen fontos és bonyolult feladat a pártnak a tömegkapcsolatok állandó erősitése és fejlesztése.

Имре Поллер

РАЗВИТИЕ МАРКСИСТСКОЙ ПАРТИИ В ХОДЕ РЕШЕНИЯ И ПРЕОДОЛЕНИЯ ВНУТРИПАРТИЙНЫХ ПРОТИВОРЕЧИЙ

Автор статьи подводит итоги некоторым выводам исследования одной из важных и сложных проблем. Исходным положением следует считать то, что "всеобщая закономерность развития ... является законом марксистской партии, которая в соответствии со своими качественными особенностями развивается в ходе решения и преодоления внутренних противоречий." Причины внутрипартийных противоречий делятся по своему происхождению и природе на две группы: гносеологические и социальные. С помощью целого ряда важных положений автор доказывает, что обе упомянутые группы пр отиворечий следует анализировать с особой осмотрительностью, применяя сознательно и последовательно достижения партии, следует стремиться к решению и преодолению упомянутых противоречий.

Далее, учитывая внутрипартийные противоречия, автор делит их на четыре подгруппы, оставливается на характеристике их различий, а также на противоречиях между руководителями и подчиненными, а также причины возникновения уклонов и ошибочных взглядов. В заключении своего анализа автор излагает важнейшие методы и пути преодоления противоречий.

Тадеуш Степьен

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РУКОВОДЯЩЕЙ РОЛИ ПАРТИИ В ХОДЕ СТРОИТЕЛЬСТВА РАЗВИТОГО СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА

Принимая во внимание самые важнейшие задачи, связанные с ролью партии в социалистическом обществе, автор в основном исходит из анализа деятельности ПОРП. Автор выделяет пять основных вопросов, вернее, тематических групп: определение целей, обеспечение условий, необходимых для осуществления намеченных целей, проверка их реализации, усиление процессов общественной интеграции, а также формирование развития общественного самосознания. В раскрытии темы автор стремился дать основу для верного толкования этих задач, в то время как в процессе анализа отдельных тематических групп он стремился подчеркнуть характерные черты имеющихся ошибок, трактовок, а также возможные доказательства и методы в борьбе с ними.

Иоланта Полаковска - Куява

РОЛЬ ПАРТИИ В ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ЕДИНСТВА ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ СОЦИАЛИЗМА

В своей статье автор раскрывает сложный вопрос единства теории и практики. Он подробно останавливается на рассмотрении четырех основных принципов, равно как по трудам классиков - прежде всего по работам В.И.Ленина - так и по документам ПОРП. Автор упоминает такие проблемы, которые отмечают процесс осуществления принципов, ищет ответ на вопрос о причинах временных противоречий в теории и практике.

Как особо важный принцип ра ссматривается единство партии, а также связанные с ним вопросы.

Анализ темы вносит свою лепту в интерпретацию поставленных вопросэв, выяснению важных проблем.

Ласло ВАШШ

О НЕКОТОРЫХ ЧЕРТАХ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ЦЕНТРАЛИЗМА

Автор, исходя из демократического централизма, останавливается на способах организации и действия социалистического общества.

Он связывает необходимую централизацию современного общества с влияющими на нее демократическими начинаниями.

В данном случае демократический централизм проявляется как ограниченная и подвергнутая проверке централизация.

В ином плане автор раскрывает эту проблему сточки зрения теории информации и выноса решений. На уровне решений он раскрывает столкновение асинхронных механизмов.

Общественное единство рассматривается им как динамическая категория, где решающим моментом становится выражение политических альтернатив. Единство в многообразии, прочное единство благодаря многообразию.

Размышляя об организационных гарантах демократического централизма, он ставит вопрос о том, какие конфликты возникают в связи с 51%-ым голосованием. Каково соотношение 51% к 49%? В процессе функционирования демократического централизма партией нельзя в ходе длительного процесса "управлять" с 51% большинством.

По мнению автора, к демократическому централизму в современном толковании относятся проблемы представительства, поиски научных альтернатив и децентрализация власти.

В.В.ДОСЕКИН

НЕКОТОРЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ЛЕНИНСКОГО УЧЕНИЯ О ВНУТРИПАРТИЙНОЙ ДЕМОКРАТИИ

Автор статьи в своей работе стремился к глубокому и основательному ознакомлению с ленинской методологией, связанной со строительством коммунистической партии, краеугольными принципами ее деятельности.

В центре анализа стоит ленинская трактовка внутреннего, диалектического единства двух сторон демократического централизма: централизма и демократизма.

Проникновенное изучение лининских принципов дает возможность для перечисления тех достижений, которые достигнуты Коммунистической партией Советского Союза в ходе дальнейшего строительства развитого социалистического общества при последовательном использовании ленинских принципов.

Мария Сабо, Варшанине

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ СТИЛЯ ПАРТИЙНОЙ РАБОТЫ

Автор выделяет две основные мысли по поводу стиля партийной работы, а также занимается раскрытием их взаимосвязей. Основным положением в ходе рассмотрения этих вопросов остается неразрывная связь с вопросом о руководящей роли партии и рабочего класса, а также с той системой отношений, которая связывает партию как центральный элемент политической системы с другими элементами политической системы, втом числе с массами общества.

Автор выделяет две важнейшие группы факторов, действующих на стиль работы: одна из них состоит из уровня развития общества, классовых отношений и задач; другая - политика пар тии. Автор анализирует диалектическое взаимодействие политики и стиля работы, подчеркивая, что приоритет политики действует не автоматически, а верный курс партии создает лишь предпосылки для создания правильных норм работы.

Важным регулирующим принципом в системе связей прочих элементов партии и политической системы является дифференциация и интеграция, одновременно проявляющаяся внутри трех дифференцированных секторов вертикально, горизонтально и функционально. Исходя из этого, важным и сложным заданием партии остается постоянное усиление и совершенствование связей с массами.

A MARXISTA PÁRT

(Válogatás a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Tudományos Szocializmus Tanszékének 1978. októberi tudományos ülésén felolvasott előadásokból)

55

OKTATÁSI MINISZTÉRIUM
MARXIZMUS-LENINIZMUS OKTATÁSI FŐOSZTÁLY

1979